CIHM
Microfiche
Series
(Monographs)

ICMH
Collection de
microfiches
(monographies)

Canadian Institute for Historical Microreproductions / Institut canadien de microreproductions historiques

© 1998

Technical and Bibliographic Notes / Notes techniques et bibliographiques

The Institute has attempted to obtain the best original copy available for filming. Features of this copy which may be bibliographically unique, which may alter any of the images in the reproduction, or which may significantly change the usual method of filming are checked below.

- ☐ Coloured covers / Couverture de couleur
- ☐ Covers damaged / Couverture endommagée
- ☐ Covers restored and/or laminated / Couverture restaurée et/ou pelliculée
- ☐ Cover title missing / Le titre de couverture manque
- ☐ Coloured maps / Cartes géographiques en couleur
- ☐ Coloured ink (i.e. other than blue or black) / Encre de couleur (i.e. autre que bleue ou noire)
- ☐ Coloured plates and/or illustrations / Planches et/ou illustrations en couleur
- ☐ Bound with other material / Relié avec d'autres documents
- ☐ Only edition available / Seule édition disponible
- ☐ Tight binding may cause shadows or distortion along interior margin / La reliure serrée peut causer de l'ombre ou de la distorsion le long de la marge intérieure.
- ☐ Blank leaves added during restorations may appear within the text. Whenever possible, these have been omitted from filming / Il se peut que certaines pages blanches ajoutées lors d'une restauration apparaissent dans le texte, mais, lorsque cela était possible, ces pages n'ont pas été filmées.
- ☑ Additional comments / Commentaires supplémentaires: **Text in Ukrainian.**

L'Institut a microfilmé le meilleur exemplaire qu'il lui a été possible de se procurer. Les détails de cet exemplaire qui sont peut-être uniques du point de vue bibliographique, qui peuvent modifier une image reproduite, ou qui peuvent exiger une modification dans la méthode normale de filmage sont indiqués ci-dessous.

- ☐ Coloured pages / Pages de couleur
- ☐ Pages damaged / Pages endommagées
- ☐ Pages restored and/or laminated / Pages restaurées et/ou pelliculées
- ☑ Pages discoloured, stained or foxed / Pages décolorées, tachetées ou piquées
- ☐ Pages detached / Pages détachées
- ☑ Showthrough / Transparence
- ☑ Quality of print varies / Qualité inégale de l'impression
- ☐ Includes supplementary material / Comprend du matériel supplémentaire
- ☐ Pages wholly or partially obscured by errata slips, tissues, etc., have been refilmed to ensure the best possible image / Les pages totalement ou partiellement obscurcies par un feuillet d'errata, une pelure, etc., ont été filmées à nouveau de façon à obtenir la meilleure image possible.
- ☐ Opposing pages with varying colouration or discolourations are filmed twice to ensure the best possible image / Les pages s'opposant ayant des colorations variables ou des décolorations sont filmées deux fois afin d'obtenir la meilleure image possible.

This item is filmed at the reduction ratio checked below / Ce document est filmé au taux de réduction indiqué ci-dessous.

10x	12x	14x	16x	18x	20x	22x	24x	26x	28x	30x	32x
				✓							

The copy filmed here has been reproduced thanks to the generosity of:

National Library of Canada

The images appearing here are the best quality possible considering the condition and legibility of the original copy and in keeping with the filming contract specifications.

Original copies in printed paper covers are filmed beginning with the front cover and ending on the last page with a printed or illustrated impression, or the back cover when appropriate. All other original copies are filmed beginning on the first page with a printed or illustrated impression, and ending on the last page with a printed or illustrated impression.

The last recorded frame on each microfiche shall contain the symbol → (meaning "CONTINUED"), or the symbol ▽ (meaning "END"), whichever applies.

Maps, plates, charts, etc., may be filmed at different reduction ratios. Those too large to be entirely included in one exposure are filmed beginning in the upper left hand corner, left to right and top to bottom, as many frames as required. The following diagrams illustrate the method:

L'exemplaire filmé fut reproduit grâce à la générosité de:

Bibliothèque nationale du Canada

Les images suivantes ont été reproduites avec le plus grand soin, compte tenu de la condition et de la netteté de l'exemplaire filmé, et en conformité avec les conditions du contrat de filmage.

Les exemplaires originaux dont la couverture en papier est imprimée sont filmés en commençant par le premier plat et en terminant soit par la dernière page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration, soit par le second plat, selon le cas. Tous les autres exemplaires originaux sont filmés en commençant par la première page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration et en terminant par la dernière page qui comporte une telle empreinte.

Un des symboles suivants apparaîtra sur la dernière image de chaque microfiche, selon le cas: le symbole → signifie "A SUIVRE", le symbole ▽ signifie "FIN".

Les cartes, planches, tableaux, etc., peuvent être filmés à des taux de réduction différents. Lorsque le document est trop grand pour être reproduit en un seul cliché, il est filmé à partir de l'angle supérieur gauche, de gauche à droite, et de haut en bas, en prenant le nombre d'images nécessaire. Les diagrammes suivants illustrent la méthode.

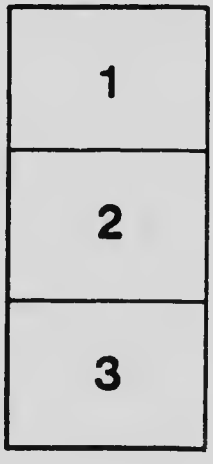

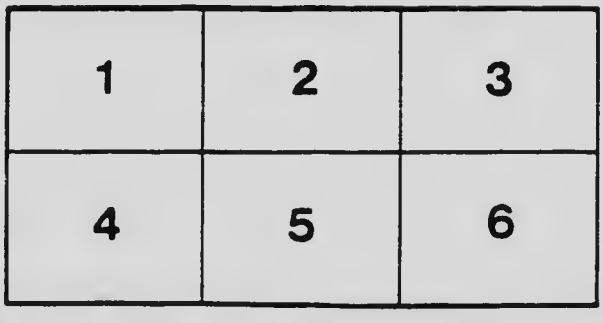

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART

(ANSI and ISO TEST CHART No. 2)

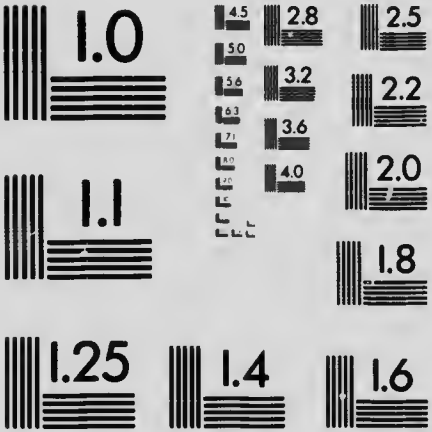

APPLIED IMAGE Inc

1653 East Main Street
Rochester, New York 14609 USA
(716) 482 - 0300 - Phone
(716) 288 - 5989 - Fax

ДР. ЛЬОНГІН ЦЕГЕЛЬСЬКИЙ

ЗВІДКИ ВЗЯЛИ СЯ І ЩО ЗНАЧАТЬ НАЗВИ „РУСЬ" І „УКРАЇНА"

HUKRDUP

УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА
В КАНАДІ

DK508
.52
T77
1915

NATIONAL LIBRARY
CANADA
BIBLIOTHÈQUE NATIONALE

ЗВІДКИ ВЗЯЛИ СЯ І ЩО ЗНАЧАТЬ НАЗВИ „РУСЬ" І „УКРАЇНА"

ЧИ НАРОДИ І ЇХ НАЗВИ Є НЕЗМІННІ?

Треба вам знати, **що назви країв і народів зміняють своє значіне з ходом історії, з ходом століть,** а то тому, бо і народи зміняють ся. Нині нема в Европі ні одного такого народу, які жили за часів Ісуса Христа. Ті славні Римляне (Романі), що жили за часів Ісуса Христа, зникли вже давно, змішали ся з инши ми племенами, розпали ся на чимало народів „романських", як: Італійці, Французи, Ішпанці, Португальці [illegible]нсалці, Катальонці, Вальони, Ладинц[illegible]уни (Волохи), та Куцовлахи. Лише оден з тих народів (Румуни або Волохи) заховав у себе давну назву „Романі", хоч він і найдальше жиє від давної вітчини Римлян (Італії) і мова сего народу найбільше зі всіх „романських" мов відбігла від свого да вного жерела, т. є. від мови римської (латинсь кої) — а вкінци і крови римської в тих Румунів може є лише яка десята частина, а решта то кров мішана: славянська, ґерманська, тракійська, циганська, мадярська і т. д.

Що більше: **нема нині** в Европі ні одного

народу, який жив би яко народ за часів великого князя київського, Володимира Великого, або за часів короля Руси — Данила. Народів нїмецького, англїйського, французького, іспанського, італїського, мадярського, чеського, польського і т. д. ще тоді не було. Не **було тоді також нї народу руско-українського, нї московського (російського).** Були тоді невеликі племена, наче сирий матеріял, наче ті цегли, з яких доперва через сотки лїт поволи-поволи злїпили ся великі, теперішні народи европейські.

От візьмім Нїмців. Нинї се великий 60 мілїоновий нарід, що вважає себе за одну велику народність, за одно народне тїло, що має одну спільну лїтературу (письменність) і науку, спільну нїмецьку лїтературну (письменну) мову і велику нїмецьку державу, до якої тягнуть також Нїмцї австрійські. А ще тому 40 років, в тих Нїмців не було такої великої одноцїльної держави, тільки щось около 100 більших і менших державок. А навіть нинї ще кільканайцять мілїонів Нїмців належить до Австрії, а зо два мілїони до Швайцарії. І ще мине певно з 50 років, заки та решта Нїмців пристане до великої нїмецької держави. А тому 900 років у Нїмців не було нї спільної лїтературної мови, нї спільного нїмецького духа, нї спільної держави, нї навіть спільної назви. Були лише невеликі племена: Шваби, Саси, Баварцї, Франки і т. д., що не вважали себе за одно, лише тримали ся осібно. Аж по-

воли-поволи, за 900 років витворило ся у них почуте спільности, спільна мова, спільна література, спільний дух, спільна держава, спільна назва „Дейтше", (по нашому: Нїмцї). А одна часть з тих нїмецьких племен, в краю Голяндії, виробила собі осібну літературну мову, осібну державу, осібну назву „Нїдерлянд ців", осібного народного духа — і се вже нині инша нація, хоч з того самого племінного матеріялу уліплена, що Нїмцї. А витворили ся ті два осібні народи, Нїмцї і Голяндцї з однакових племен-цеголок поволи-поволи через те, що инакша доля була Нїмеччини, а инакша Голяндії, инакші династії панували тут, а инакші там, з инакшими народами стикали ся (воювали і торгували) Нїмцї, а з инакшими Голяндцї, инакший характер землї і житя в Голяндців, а инакший в Нїмців. В тих племен, що злили ся в нїмецьку націю, **довгі віки** були спільні королївські династиї (зразу саска, потім франконська, потім швабська, ще далї Габсбурги, а в кінци Гогенцолєрни Прус), були спільні вороги (Славяне, Мадяре, Французи і т. д.), спільні культурні осередки (міста, університети і т. д.) — і вони так звикли до єдности та стілько разом пережили, разом терпіли, разом радїли, разом воювали, разом будували, разом творили, разом писали і співали, що нині вони оден дух і одно тїло. Нині всї вони оден нарід — Нїмцї. Цїлком так само було і з Нїдерляндцями, які хоч однакового племінного коріня з Нїмцями, однак через сотки лїт инші

мали династії, инших ворогів, инших союзників, инакше жили, инакше терпіли, инакше творили, з ким иншим воювали — та через се утворили осібного духа і осібне тїло: голяндську народність. А на спомин того, що вони колись були одного коріня з Нїмцями, їх мова й до нині зве ся „nederduitsch" себто то саме, що по нїмецьки: „niederduetsch" (се значить: долїшно-нїмецька мова).

ЩО ЗНАЧИЛО ЗРАЗУ СЛОВО „РУСЬ"?

Ось так само було і з Русинами та Москалями. За часів Володимира Великого було на нашій земли чимало осібних племен. Було у Київі (і лише в Київі та в його близькій околиці) племя „Русь", а дальше отсї инші племена: Дулїби, на Поділю, Волиняни на Волиню, Бужане над Бугом, Тиверці над Днїстром, Угличі над Чорним Морем, Деревляни на Полїсю, Сївериане від Днїпра на схід (де нині міста Чернигів і Полтава), Кривичі і Дреговичі від нашої землї зараз на північ, де є нині Білорусь, Радимичі і Вятичі на північнім сходї від нашої землї, де нині Московщина, і т. д. Але нинїшних народів: Русинів, Москалїв і Білорусів тодї не було — бо не було в тих всїх численних давних племен ні одної мови, ні одного духа, ні одної культури, ні одної назви, ні одної держави, ні почутя спільности інтересів. Одні з тих племен навіть не знали про істноване дру-

гих племен, а не то, щоби мали себе за одно тїло. Учені називають ті всї племена „східно-славянськими" племенами, бо займали вони цїлу майже східну часть Европи. Дїлили їх великі болота, багна, бори, лїси, степи, великі простори — а не лучило їх зразу нїчого, крім трохи подібної мови.

Аж злучили їх під одною властию, а властиво під одним мечем і під одним ярмом, воєвничі, сміливі, енергічні, підприємчиві та притім користолюбні і жадні доходів та панованя князї з Київа, з племени „Русь" і з династії „Русь". Мечем і огнем, силою і підступом, розбоєм і кровопролятєм втягнули сї київські князї з малого племени київського „Русь" всї сусїдні, многочисленні, східно-славянські племена під свою кормигу. Плаваючи Днїпром через дикі степи, а далї Чорним Морем на полудне, у богату і просвічену Греціо-Византію, торгувати і рабувати, ті київські князї з племени „Русь" були і більше освічені, нїж решта східних Славян, і лїпше звичні воювати. Олег, Ігор, Ольга, Сьвятослав і Володимир Великий — всї вони однако воювали по всїй східній Европі для підбою, для здираня дани (податку) та для набираня невільників і рабів із покорених, східно-славянських племен. Київська династія „Русь" і київське племя „Русь" панували, дерли дань, брали рабів, рабинь і мечем тримали в послуху підбиті племена цїлої східної Европи. Ті племена то корили ся то знов бунтували ся — але кожде осібняком, бо не чули єдности

між собою. І через се програвали, а „Русь" (то є київська династія і київські воєнники-бояре) знов брала їх за чуба.

Довгі літа, яких 200 до 300 років, ішла така борба і племена не покидали своєї осібности, хоч тримала їх спільно в ярмі одна династія з племени „Русь". Аж Володимир Великий і його син, Ярослав Мудрий, доконали великої реформи, що пхнула всю східну Европу на нові шляхи. Вони завели християньство яко свою династичну і урядову віру, завели примусово церковну орґанізацію, завели готову літературну (тодішну болгарську) мову у всій церковній орґанізації, завели монастирі і школи. Се був величезний, ґеніяльний крок. Спільна віра і спільна церковна орґанізація, спільна літературна мова і наука — а зрештою і спільна династія та спільна урядничо-воєнна, боярська, кляса з роду „Русь" доконали зі століттями свого: вся земля завойована племенем київським „Русь стала поволи і собі звати ся „руськими людьми" себто підданим князїв з роду „Русь". **Не була се однак назва національна,** бо народу одного, що почував би свою народну „руську" єдність, таки ще не було. **Се була лише назва династична, державно-урядова** — ось так, як приміром нині назва „Австрія", „австрійський" і „Австрієць". Є династія „австрійська", є держава „Австрія", є люди (горожане) „австрійські" — але **одного австрійського народу (нації) нема!** Ось-так була династія „Русь", і єї держава звала ся „Русь", а піддані (з ріжних осібних

племен) звали ся „руськими людьми", **але одного народу „руського" анї одної мови руської цїлком не було, бо опановані „руськими" князями племена не почували себе нїколи одним народом.** Їх нїчого не лучило крім спільного князївського державного ярма, а дальше крім спільної церковної власти і спільної церковно-книжної мови (впрочім мало зрозумілої для народу). І хоч вони всї звали ся руськими людьми" — то були собі так чужі, як нинї в Австрії Поляки, Чехи, Русини Словінцї і Нїмцї, хоч всї ті народи „австрійські люде". **„Руського" почутя народного тодї не було** — був лише меч „руських" князїв. І лише о стілько була тодї „Русь", о скілько меч князїв з Київа держав єї. Нарід за нею не стояв — бо княжа „Русь" се не була держава народна, але держава княжої династії і княжих бояр-воєнників з роду-племени „Русь". А підбитий нарід став поволи звати ся „руським" або „Русинами", **не через якесь почуте єдности** лише з тої самої причини, з якої люди за панщини звали ся „панськими" або „королївськими".

Ось-так історична наука нам виказує, що **назва „Русь" се було зразу імя малого але завзятого племени,** яке жило в Київi. Як князї з сего племени завоювали майже всю східну Европу, то вони **ту свою родинну державу назвали своїм родовим іменем „Русь"** (подібно, як нераз пізнїйше пани-дїдичі називали свої села своїм іменем), але бідний нарід з ріжних **племен не знав** сеї **назви та не чув** себе **одним**

тїлом. Кожде племя жило своїм житем. **Ще дальше і люди з тих ріжних племен стали звати ся „руськими" — але лише в значіню династично-державнім,** бо одного національного духа ще в них не було. Ось-так витворила ся назва „Русь", „руський" і „Русин" — назва не **народна, а княжа** (династично-боярська) **і таке чисто династичне значінє** (а не народне!) **мала вона через кількасот лїт, аж до самого упадку староруської княжої держави і до приходу Татар та Ляхів.** Народу руського тодї не було. Були лише племена, які були підданими „руських" князїв т. є. були „руськими людьми", які однак не творили одного тїла, нї не було в них одного духа.

ДАВНА „РУСЬ" НЕ ТВОРИЛА ОДНОГО НАРОДУ.

Що населенє староруської княжої держави (ще перед приходом Татар і Ляхів) цїлком не творило одної руської нації (народности) і не мало одного народного духа — на се тьматьменна доказів: До часів Ярослава Мудрого кождий „руський" (київський князь мусїв вести вічні війни з підбитими племенами ,які не хотїли двигати „руського" (се є: київсько-княжого) ярма. Як же тілько Ярослав Мудрий розділив злїплену так тяжко „руську" державу між своїх синів, то вона вже нїколи не злучила ся **назад в одно, бо не було в населенню старо-**

руської держави тої внутрішної сили, що пре нарід до сполуки в одну державу — не було одного народного (національного) духа. Потомки Ярослава Мудрого, „удільні князі", хотїли мати кождий свій осібний „удїл", а їх бажане сходило ся як-раз з почуваннями їх підданих, бо кожде племя бажало жити осібним житем. І хоч всї ті численні князї і князики звали ся руськими князями (бо походили з роду „Русь") та хоч вони звали своїх підданих з ріжних племен „руськими людьми", однак жерли ся між собою так, наче цїлком чужі собі люди — бо справдї їх землї були собі чужі і не почували одного духа між собою. Ось так князь Андрій Боголюбський із міста Суздаля, що лежало далеко від нас на північний схід, в землї Радимичів і Вятичів (т. є. в нинїшній Московщинї), напав на Київ і зруйнував його так страшно, як не зруйнували його опісля нї Татари, нї Ляхи. А преціньь і той суздальський князь, Андрій Боголюбський. звав ся „руським" князем, і його суздальські люди (предки Москалїв) звали ся руськими людьми, і зруйнований ним Київ звав ся „матїрю руських городів"! Чогож сей „руський" князь руйнував „руський Київ (столицю своїх княжих прадїдів) і мордував „руських" Київлян гірш Татарина або Ляха? — Бо і він „руський князь" зі Суздаля, і його „руські люди" з Суздаля цїлком не чули ся заодно з руським Київом і з „Русинами", котрі заселяли Київ. Мимо спільної, династично-державної наз-

ви „Русь", одідиченої по **князівських прадідах** з Київа, отсї „русскіє люди" з Суздаля-Московщини глядїли на „руський" Київ як на чуже вороже місто, яке вони без милосердя знівечили і зрівнали з землею.

Або послухаймо, що каже нам історія про заходи галицько-руського короля Данила Романовича, коло збудованя його „руського" королівства. Що робив цїле своє житє Данило Романович, той розумний, енергічний та людянний володар Галичини і Волинї? — Ото вічно покоряв він ріжні кути своєї держави, де вибухали бунти підданих, що не хотїли належати до його великої руської держави, лише хотїли творити собі свої осібні, малі племінні державки чи громади. І чого дожив сей славний король Данило? Дожив того, що як прийшли Татаре в лїтах 1224 і 1239, то його власні „руські піддані" (особливо з Поділя) самі покинули його „руську" державу та пристали під власть Татарів, ще й назву „руські люде" перемінили так легко, наче рукавиці, на назву „татарські люде". З того ясно виходить, **що се населенє вважало навзу „руські люде" не своєю, не народною, але державно-княжою.** Доки ті Подоляне були в ярмі у князя Данила з роду „Русь", доси вони були „руські люде"; прийшли-ж вони під ярмо Татарів, так стали звати ся „татарськими людьми". **Видко — назьа „Русь" не була їм рідною і вони не творили ще одного, руського народу з иншими „руськими людьми"** (тодїшними Га-

личанами, Волинцями, Поліщуками і т. д.). **Почутя національного загалом тоді ще не було**, не лише у наших предків, але таксамо і в инших европейських народів. Було лише громадське або племінне, яке не сягало поза громаду або племя, а тодішні держави (от як приміром „Русь"), що обіймали нераз навіть богато племен, були лише державами княжими, династичними, а цілком не народними.

Найліпшим доказом на се, що давна, княжа **держава „Русь" се була чисто-династична ліпянка чужих собі по духови племен, були** події з перших нападів могольських (татарських). „Руські" землі цілком не спішили ся ставати спільно до борби з Моголами. Ще полудневo-руські князі з тих князівств, що нині творять Русь-Україну, ішли разом в купі (тай то не дуже!). А північно-західні рускі князі (з нинішної Білоруси) та північно-рускі князі (з нинішної Московщини) цілком не журили ся тим, що діє ся знашою південною Русею та цілком не спішили їй з підмогою. Кожде „руське" князівство дбало лише за себе, а не почувало потреби помагати другим „руським" князівствам — хиба, що близько споріднені князі (брати, то-що) помагали оден другому **з фамільїйних** (а не національних!) причин. Загалом в часі першого приходу Татарів (в роках 1224, 1239 і 1240) у населеня тодішних „руських" князівств **цілком не було почутя національної едности ні почутя спільної національної долі.**

Аж прихід Моголів (Татар) до східної

Европи і ті події історичні, які наступили н
землях давної Руси наслїдком татарського при
ходу, дали початок до того, що всї дрібн
східно-славянські („руські") **племена стали лу
чити ся в три головні купи** (групи), з котрих
то груп поволи стали творити ся три великі
осібні „руські" народи: українсько-руский, бі
лоруский і московско-руский.

ЯК ЗРОБИЛИ СЯ ТРИ „РУСЬКІ НАРОДИ?

Прихід Моголів неоднаково поділав на ріжні части стародавної княжої Руси. Полудне-
во-руські князївства (над Дніпром, Дністром і
їх допливами т. є. на землях нинїшної Руси-
України) зістали майже цїлком знищені, бо
се був край малолїсний, степовий та відкритий
до чорноморських, травистих степів, на яких
розбрили ся Татаре. Лише в більше залїсенїй
Галичинї держало ся ще сяк-так галицько-ру-
ське князївство. Північно-західні, руські князїв-
ства (нинїшна Білорусь), у безконечних баг-
нах і пущах лїсових над рікали Припетею,
Двіною і Нїманом, ще й до того заслонені з
полудневого сходу від Татар Русию-Україною,
не зазнали татарського лиха цїлком. — А півні-
чно-руські князївства (нинїшна Московщина)
зазнали біди лише в части, при першім прихо-
дї Татарів. Перша туча Моголів захопила півні-
чно-руські князївства т. є. пізнїйшу Московщи1
ну лише боком, бо головна могольска сила зва-
лила ся на південно-руські князївства (т. є. на

Русь-Україну).

Тай опісля цілком инше було відношене Татарів до північно-руських князїв, а лише до південно-руських земель. Ті Татаре, що осїли над рікою Волгою, в сусїдстві Московщини (зараз на схід від Москалїв), скоро покинули скотоводський, степовий спосіб житя і свою давну воєвничість, бо в тамошних, доволї лїсистих сторонах не було просторих травистих степів та треба було брати ся за управу рілї. Хани (царі) тамошних Татарів, що мали свою столицю в містї Казани над середущою Волгою, панували вправдї над північно-руськими (московсько-суздальськими) князями, але не нищили їх землї. Між Московщиною а казанськими, мирними Татарами зацвила торговля і взаїмні сусїдні зносини, через які предки Москалїв чимало переймили від Татарів в мові, одежи, звичаях, родиннім житю, в крови і в державнім ладї.

Ось так жила Московщина сотки лїт у мирних, підданьчих відносинах до казанських Татарів — тодї, коли південно-руські землї (Русь-Україна) вели з чорноморсько-кримськими Татарами борбу на житє і смерть.

Чорноморсько-кримські Татаре, що осїли на полудне від Руси-України, у степах над Чорним Морем і на півострові Крим, не залишили свого кочового і воєнного житя. Навпаки! Розлогі і трависті, чорноморські степи піддержували у них скотоводське, кочуюче житє, а воєвничість кримських Татарів зросла навіть через се, що в 15 столїтю вони підпали під

зверхну власть турецького султана і пристал
на могамеданьсьду віру. Турки, і загалом Мог
меданці, потребували богацько невільників, н
вільниць та янічарів. От і Татаре з Криму на
падали рік-річно на Русь-Україну, ницили е
рабували, а людий брали в полон та продавал
через Чорне Море в турецько-магомеданськ
землї або платили турецькому султанови дан
нашими людьми-невільниками. Через се півден
но-руські землї (т. є. наша Русь-Україна) бул
через кількасот лїт у вічній війні з Татарвою
що ослаблювало нашу країну, нищило добро
бут наших предків, здержувало розвій нашо
культури та підорвало наше державне житє.

Ось-так, зараз по приходї Татарів до схід
ної Европи, зачинають зарисовувати ся ясно
згадані три ґрупи „руських" земель: північно
руська (московська), західно-північно-руська
(білоруська) та південно-руська (українська).
Зачинають народжувати ся три народности
„руські": московська, білоруська і українська.
Родять ся ті **три осібні народи** в той спосіб
що дрібні і многочисленні князївства „руські",
розкинені на величезнім просторі східної Евро-
пи, зачинають гуртувати ся довкола трех осіб-
них осередків (центрів). Тими осередками бу-
ли: на півночи князївство московське і його
столиця місто Москва; на полудни князївство
Галичина з містом Львів, а опісля (коли Гали-
чину надто присїли Ляхи) Україна з містом
Київ; на північнім заходї (на Білоруси) князїв-
ство Полоцк, а опісля князївство литовське з
містами Полоцком та Вильною. **Вже навіть по-**

ред приходом Татарів можна потрохи помітити ті три ґрупи: південно-руські землї, над Дністром, Сяном, Бугом і Дніпром гуртують ся по трохи (по знищеню Київа Андрієм Боголюбським) коло Галича; білоруські князївства тримають ся якось осібняком та лучать ся довкола Полоцка і сватають ся з сусїдною (від заходу) Литвою; а північно-руські князївства, над Окою, Волгою і рікою Москвою, гуртують ся зразу довкола Суздаля, а опісля около Москви. Вже й тоді замічає ся **ріжниця в мові** тих трех „руських" ґруп: хоч по всїх „руських" землях писано одною церковною, староболгарською (отже чужою!) мовою, однак тодїшні „руські" письменні люде зачинають примішувати до сеї книжної мови і свої народні слова та народні форми (види слів): південно-руські письменники домішують слова і форми зі свого, рідного, українсько-руського язика; білоруські зі свого, а московські знов зі свого. Зачинають творити ся три осібні церковно-книжні, літературні мови: на Руси-Україні инша, на Білоруси инша, а в Московщині знов инша. Пень їх був спільний, хоч і чужий — староболгарський, але нащіплено їх трема відмінними **народними** мовами: галицько-українською, білоруською та московською. По приходї Татарів ріжниця тих трех ґруп стає — як сказано — цїлком ясною, **бо прихід Татарів пхнув ті три ґрупи на три ріжні історичні шляхи,** через що кожда з тих трех ґруп стала розвивати ся осібно, серед окремих відносин.

ЯК ЗЛОЖИЛО СЯ ЦАРСТВО МОСКОВСЬКЕ І НАРІД МОСКОВСЬКИЙ?

„Руські" князівства **на півночи,** наслідком сусідства казаньских Татарів, зложили ся поволи в одно сильне, московське царство. Діяло ся се в той спосіб, що „руські" князі із міста Москви, вдаючи перед казаньскими ханами дуже вірних підданих ханських, використовували неласку ханів успротив инших північо-руських князів (з Мурома, Рязаня, Володимира над Клязмою, Тверу, Костроми і т. д.), аби при помочи казаньских ханів загортати в свої руки всї сусїдні княжі „удїли". Таким способом всї **північно-руські** князівства опинили ся поволи в руках князів з Москви і в той спосіб повстала московська держава. Від тепер зачинає ся правдива історія **московського народу** (не лише московських князів), бо московські князї згорнувши в своїх руках всї північно-руські землї, задумали визволити ся від зверхности казаньских Татарів **при помочи своїх підданих.** І населенє московської держави радо пішло за покликом московських князів воювати казаньских Татарів, бо тим способом звільняло ся воно від тяжкого „ярлику" — дани, яку мусїло платити ханови, а до того у богатих казанських Татар було подостатком добра для воєвничого рабунку. По кількадесять-лїтних війнах московські князї побороли вкінци казаньских Татарів і завоювали Казань, а самі прозвали ся „царями" т. є. приняли той сам титул, яким **вони передше титуловали казаньских ханів**

В тих-то війнах з казаньскими Татарами населене північно-руських земель вперве почуло єдність своїх, власних, народних інтересів і так зродив ся московський, народний дух і московська народність. Від столиці Москви прозвала ся та земля Московщиною, а населенє єї Москалями, Москвитянами, „московськими людьми". Попри се однак не загибла в них і стара, династична, княжа назва „рускіє люді", а часто вживала ся і назва „царскіє люді".

ЯК ЗЛОЖИВ СЯ НАРІД БІЛОРУСЬКИЙ?

Инакшими шляхами зложили ся народности: українсько-руська і білоруська. Як уже в горі сказано, **білоруські** князївства не зазнали татарського лиха. Живучи в сусїдстві з Литвою, вони і воювали і дружили ся з Литвою та сватали ся з литовськими князями. В тім часї, як на Русь найшли Моголи, Литва (що лежить зараз на захід від Білоруси) стала лучити ся в одно сильне князївство. Стало ся се тому, бо на Литву натискали з заходу дуже воєвничі, нїмецькі рицарі (ц. зв. Хрестоносцї), і литовські князївства лучили ся в купу для оборони від Нїмцїв. Доконали сеї злуки литовські князї: Міндове (сучасник і сват нашого Данила) і його син Ґедимін. Ставши князем одної сильної Литви, Ґедимін кинув ся на дрібні, сусїдні князївства білоруські (Полоцк, Вітебск, Смоленьск, Міньск, Новгородок литовський і т. д.) та, завоювавши їх, назвав ся „великим князем

Литви і Руси". Однак литовські князі не встояли против сильнійшої „руської" (а властиво: білоруської) культури. Поженивши ся з білоруськими княжнами і ставши жити серед Білорусів, литовські князі охрестили ся на руську, православну віру і прийняли білоруську мову та білоруське письменство. Вони стали небавом справдї Білорусами, а їх „литовська" держава стала **властиво білоруською** державою, заселеною переважно Білорусами (потомками давних племен: Кривичів і Дреговичів), з білоруською урядовою мовою і білоруським письменством. Мала вона двох ворогів: одного т. є. Німців, з заходу, а другого, т. є. Москалів, з північного сходу. З ними та білорусько-литовська держава вела безпастанні війни о пограничні землї. Чужинцї (Німцї, Москалї, Поляки і Русини-Українцї) звали єї „Литвою", а єї населенє „Литвинами", хоч се населенє було переважно білоруське. Чужинцї надавали населенню імя пануючої литовської династиї (подібно, як се дїяло ся передше з Русию). Саміж Білоруси звали себе або „Литвинами", або таки по давньому „руськими людьми", свою білоруську мову прямо „руською" мовою, а своїх князїв з литовського роду „князями Литви і Руси".

ЯК СКЛАЛА СЯ УКРАЇНСЬКО-РУСЬКА НАРОДНІСТЬ?

Українсько-руська народність склала ся

знов инакше, а іменно у боях з кримськими Татарами і з Ляхами. Прихід моголів знищив південно-руські князівства майже до тла. Одиноке південно-руське князівство, що зацїлїло, — Галицька Русь, доживало свого віку, прозвавши ся на знак своєї безсильности „Малою Русию". Тодїшні галицькі князї підписують ся титулом: „князь і дїдич Малої Руси". Виходить з того, що **„Мала Русь" се була назва самої лише Галичини зараз по татарськім погромі.** Небавом ся „Мала Русь", докінчила свого віку; завоював єї Казимир Великий, король Польщі. Инші південно-руські землї (Київщина, Поділє і Заднїпрянщина) підлягали прямо Татарам, доки їх не підбили „великі князї Литви і Руси" (т. є. князї литовсько-білоруські) під свою руку. Ось-так віденна Русь, що була властивим осередком давної, староруської, київської держави, **встратила в 14-ім столїтю цїлком свою полїтичну, державну самостійність.** Таке лихо не стрінуло тоді ні Московщини ні Білорусї, бо хоч і ті краї підпали трохи під чужу власть (Татар та Литви) — все таки однак заховали свою державну організацію. Одна лише Русь-Україна, зруйнована страшно Татарвою, підпала в цїлости під чужу, державну кормигу: татарську, а опісля литовську і польску. У наших предків не стало ні своїх князїв, ні своєї державної організації. Коли-ж в р. 1569 між Литвою а Польщею станула умова в Люблинї (т. зв. „люблинська унїя"), тоді і решту тих південно-руських земель, які належали ще до Литви (Поділє, Київщина, Полїсє і т. д.) при-

лучено до Польщі. Ось так наслідком татарського розгрому уся Русь-Україна опинила ся в руках Польщі.

Від тепер зачинає ся на цілій лінії борба Руси-України з Польщею, в якій то творять ся українсько-руська народність, українсько-руське народне почутє. Мешканці Київщини, Поділя, Волині і Галичини, які доси звали ся вправді „Русинами", однак не почували ся до народної єдности, — під напором Польщи і католицтва стали почувати ся одним тілом і одним духом. Спільна недоля і спільне лихо, що грозило з заходу від Польщи а з полудня від Татар, злучили їх в одну народність, яка звала себе зразу по давньому „руською", опісля-ж „українською", а яку нинішні учені звуть „українсько-руською". — Як вона зродила ся? — Дуже просто: всі мешканці південно-руських земель мали однакову „руську" віру, однакову книжну, руську" мову, (мішану з староболгарської і з народної, українсько-галицької), однакову народну мову, однакові звичаї і однакову долю. З полудня грозила їм вічно Татарва, з заходу сунуло польське паньство і польські ксьондзи, несучи політичну і панщизняну неволю та понижене „руської" віри і мови.

От і південно-руські люде (з Поділя, Галичини, Волині і з найбільшої південно-руської землі — України) стали почувати ся одною цілостию: разом боронили ся вони від Татарів, разом терпіли вони від Ляхів, разом ненавиділи ляцьких панів і ксьондзів, разом закладали „руські" школи против ляцьких, разом писали

„руські" книжки против ляцько-єзуїтських, вкінци разом воювали против Польщі під проводом українських козаків. Ось-так через спільну долю і недолю, через спільне, кількасотлїтне, народне житє, через спільні школи і книжки, (т. є. через спільну культуру), та через спільну народну мову витворила ся народність наша — українсько-руська, що звала себе сама прямо „руською" або „українською". (Звідки взяла ся назва „Україна", се розкажемо ще опісля).

ТРИ „РУСЬКІ" НАРОДИ.

Ми розповіли тут на основі **наукових** дослїдів **учених істориків** (а не на основі брехливих **видумок**, придуманих заплаченими **урядовими** російськими письмаками), як **з давних, східно-славянських** (т. зв. **„руських) племен зродили ся поволи три осібні народности**, а то в той спосіб, що давні, малі осібні, „руські" племена-князївства стали лучити ся довкола трех осередків в три більші, національні ґрупи: українсько-руську, московсько-руську і білоруську. Кожда з тих трех ґруп заховала зразу давне київсько-княже імя „Русь" та кожда так себе дальше прозивала, через що імя „Русь" ставало поволи для всїх трех ґруп з'осібна їх **народним** іменем. Ось-так Русини-Українцї звали себе „Руськими", а свою мову „руською" мовою, але не називали так анї Білорусів анї **Москалїв**. Білорусів звали наші предки „Литви-

нами" або поліщуками", а їх мову литовською — а мешканців північно-руських земель звали Русини лише „Москалями", а їх мову „московською". Таксамо Біло- Русини: свою мову звали вони „руською", а мешканців Московщини називали лише „Москалями", а їх мову „московською". Вкінци Москалї звали себе або „московськими людьми" або таки „русскими людьми", а свою мову, русскимъ язикомъ" — але ніколи не називали так ні Білорусів, ні наших предків, Русинів. Білорусів звали Москалї „Літовцами", а нас Русинів, звали вони або „Черкасами" (від козацького міста на Україні, Черкас) або Українцями або вкінци „хахлами" — а ніколи не називали нас „русскими". Виходить з того, що **кождий з тих трех народів „руських" присвоїв собі сам старе династичне „руське" імя, а не признавав сего імени двом другим „руським" народам.** Се знак, що всї т три народи „руські" почували добре свою національну окремішність і добре то розуміли **що вони не оден нарід** — як се баландять тепер урядові Москалї а за ними наші змосковщені Юрки". — Москалї, Білоруси і Русини Українцї почували добре, що вони є три осібні народи, мимо спільно-одїдиченої, княжо династичної назви „Русь".

ЯК НАЗВА „РУСЬ" ЗМІНЯЛА СВОЄ ЗНАЧІНЄ

Назва „Русь" і „руський" протягом кільох віків змінила отже аж два рази своє давн

значінє, а прибрала вкінци аж три нові значіня. В **найдавнїйших** часах ще перед княженєм Олега, Ігора та инших „великих" київських князїв, назва „Русь" означала лише мале київське **плем**я і малу територію (землю) сего племени, на кілька миль довкола Київа. **Опісля,** по завойованю майже цїлої східної Европи „великими" київськими князями (Олегом, Ігорем, Ольгою, Сьвятославом, Володимиром Великим і Ярославом Мудрим), назва „Русь" розширила ся на цїлу **велику державу сих князїв,** та їх потомків, яко назва ненаціональна, але **династично-державна,** при чім поодинокі племена заховали свою племінну осібність та змаганє до племінної окремішности. **Ще дальше,** по приходї Татарів до Европи, коли східно-славянські племена наслїдком природних і історичних причин стали гуртувати ся у три осібні народи національности — тодї назва „Русь" і „руський" знов перемінили своє значінє. Ся давна, племінна, а потім державно-династична назва зістала принята через привичку **всїма трема** новоутвореними „руськими" народами яко назва **національна** (народна кождого наорду з'окрема. В той спосіб назва „Русь" і „руський" вразъ з розвоєм історії східної Европи, не лише змінила своє значінє з вузько-племінного на широке, велико-державне значінє, але ще дальше, з династично-державної назви перемінила ся у національну назву, аж трех осібних народів, неначе розщіплюючи ся на троє, між три осібні національности. Яко національне імя аж трех окремих народів, назви „Русь" і „руський"

зискали аж три окремі значіня: на півночи, у Московщині, слово „русский" стало значити стілько, що московський; на полудни, у Галичині і на Україні, слово „руський" стало значити тілько, що галицько-український (українсько-руський); вкінци на Білоруси слово „руський" стало рівнозначне з „білоруський".

Ось-такий був розвій значіня слова „Русь" і „руський". Назва місцева, племінна, що пішла з Київа (недаром сказано в т. зв. лїтописи Нестора: „матїр руських городів"!), розширила ся з ходом столїть на великі простори східної Европи і прибрала вкінци три важні національні значіня. Слово „руський", що повстало на полудни східної Европи (в нашім Київі), в непамятних, передісторичних часах перенесло ся зі столїтями аж на три великі славянські народи східної Европи.

„Руським" народом став звати ся не лише той нарід, що повстав із племен споріднених київській Руси, (то значить не лише наш, український-руський нарід), — але також два, далекі від Київа і з київською Русию племінно не споріднені народи: московсько-русский і білоруський, при чім Москалї стали писати се слово по свому, з двома „сс", а Русини-Українці по свому, з одним мягким „сь".

Виходить з того, що лише наша Русь-Україна є властивою (сказати-б так: правною, справедливою) дїдичкою давної назви „Русь", бо лише наша Русь-Україна є племінно, язиково і національно споріднена з давною, київською „Русию". Натомість і Московщина і Білорусь

позичили собі нашу давну назву. Властиво-ж **Московщина присвоїла собі нашу давну назву, загарбала нам наше давне, політичне, державне імя — і то навіть загарбала нам його цілком сьвідомо і з політичним пляном.** А який се був той московський плян про се розказано ще буде дальше.

ЧОМУ ВИТВОРИВ СЯ НЕ ОДЕН, АЛЕ АЖ ТРИ „РУСЬКІ" НАРОДИ?

Ось-так витолкували ми на основі історії, як повстала московсько-руська народність через борбу північно-руських земель з казаньским ханством о независимість, народність білоруська через згуртованє білоруських племен під властию Литви, і народність українсько-руська через борбу полудневo-руських земель з кримським ханством і з Ляхами о независимість. Чомуж однак — спитає дехто — всї ті три народности не почували „руської" єдности національної **проміж собою,** хоч усї звали ся „руськими"? — Що в давних часах старорускої, княжої держави східно-славяньскі племена над Днїстром, Бугом, Сяном, Днїпром, Припетю, Двиною, Окою, Волгою, Москвою і т. д. не почували між собою національної єдности, се річ цілком зрозуміла. Княжа держава, звана „Русию", була тим [illegible]кам чужа, не своя, а бодай рівнодушна. До того ті племена жили на таких величезних просторах землї тай віддїлені були від себе такими пущами, багнами рі-

камі і т. д., що цілком зрозуміла річ, коли во
ни себе не знали, не вживали однакової мов
тай не почували ся одним **руським народом** -
лише вважали себе „руськими", т. є. київськ
княжими „людьми" (підданим). Чому-ж одна
опісля, як через борбу з сусїдами-ворогам
став витворювати ся в тих „руських" плена
дух національної єдности, — не повстала з ус
тих племен одна величезна „руська" нація, ал
повстали аж три окремі „руські" нації? **Чом
серед усїх східно-славянських („руських") пл
мен не витворив ся оден, спільний національни
дух, але аж три окремі національні душі?** Ос
так може подумати собі неоден читач. Отж
на сї питаня відповідь така:

Многочисленні, східно-славянські племен
що належали колись до староруської, княж
держави — як було сказане вже — розкине
були на величезних просторах, віддїлені бул
від себе непроходимими борами і багнами, і
стикали ся, не знали ся та не говорили одно
мовою, лише численними нарічями, котрі зд
вен-давна творили три осібні нарічеві ґруп
(громади): полуднево-руську, північно-русь
і білоруську. **Вже сама величезна просторон**
яка дїлила Галич і Київ від Москви або в
Полоцка, чи знов Полоцк від Москви, **виста
чала, аби на тім великім просторі землї утв
рили ся аж три народи, а не оден.** Люде з Г
лича і Київа стикали ся з собою дуже част
але Галичанам або Киевлянам рідко коли д
водило ся стискатись з жителями далеко
Полоцка або ще дальшої Москви — таксамо р

дко (а навіть рідше!), як з жителями польского Кракова чи Варшави, чеської Праги, чи нїмецького Відня. На таксамо за великим просторі землї, який у східній Европі займають лише три „руські" народности, в західній Европі живе аж **кількканайцять** великих народів. Нема на світї одного народу, котрий заселював би так великі простори, як зі Львова і з Київа до Полоцка або до Москви.

Через таку величезну віддаль від полудня до півночи перш усего инша цїлком природа Московщини нїж Руси-Украіни. Московщина се край надто зимний, порослий шпильковатими борами, сумний і понурий. Инший там клїмат, як у нас, инші дерева, инші ростини, инші звірі, инше житє — отже і люде там инші: инша в них господарка, инший характер (успособленє), инші звичаї, инша мова і т. д. Наша Русь-Украіна натомість се найтеплїйша часть східної Европи, переважно малолїсна і степова (Подїлє, Украіна над Днїпром і Чорним Морем) та соняшна, а природа у нас більше полуднева і лїси у нас переважно листкові, звірі відмінні: инший в наших людий характер, инші звичаї, ише житє, инша мова і будова тїла (голови, лиця та-що) також инша, нїж у Москолїв, на півночи. Наші Русини-Украінцї переважно чорняві або знов біляві — Москалї переважно рижі (рудаві). У наших людий звичайно гарний, „козацький" вус; у Москалїв патлаті, рижі бороди. У Русинів-Украінців звичайно гарний ніс: тонкий, простий, вірлиний (трохи горбатий) або часом „пиркатенький"; у Москалїв ніс грубий,

низький, розплощений, наче-б придавлений
змалку якою каменюкою — могольсько-фінсь-
кий. Русини-Українці звичайно карооκі, в Мос-
калів очи сиві. Русини-Українці звичайно рос-
лі і стрункі (як полудневі Славяне); Москалї
низькі, присадкуваті, наче Моголи. В Русинів
гарне, подовгувате лице; Москалї широколиці,
з вистаючими кістьми на лицях — знов наче
Моголи. Русини веселі, співучі, мягкосердні
та горячекровні. Москалї понурі, мало співучі
у поведеню і звичаях грубі та повільні. Руси
ни з природи мають велике почутє краси: до
співу, вишивок, убору, рисунків і т. д., а у Мос
калів почутя краси майже неслїдно. Все у них
просте, грубе, неотесане, півдике. Русини люб
лять дуже чистоту, охайність — коло себе і ко
ло хати; Москалї неохайні коло себе
хати їх наче кучі. У Русинів житє родинне ду
же людяне: женщина рівна мущинї і має пова
жанє у людий, а дїти можуть мати також сво
волю чи при виборі занятя, чи при женячц
чи в відношеню до родичів. У Москалів инак
ше: жінка се рабиня мущини, а таксамо дїт
слїпо підлягають необмеженій самоволи бат
ка. У Русинів сильне почутя свого „я" у кожд
одиниці; кождий Русин стремить до посіда
власного ґрунту. Инакше у Москалів: почу
особистого „я" у Москалів забите, приголо
шене. Через се у них по нинїшний день селян
не має власного ґрунту, лише весь ґрунт на
жить до т. зв. „общіни" (громади), яка
кілька лїт робить „передєл" (т. є. „передїл
орної землї між родини, що належать до об

ни. Рільна господарка у Русинів стоїть високо, у Москалїв дуже низько. Звичаї у Русинів делїкатні, людяні — у Москалїв грубі. Загалом Русин звик до волї, людяности, пошанованя чужої думки і волї — Москаль противно. Одним словом: **цїлком инша культура у Русинів — европейська, а инша у Москалїв — азійська.**

Московщина і Русь-Україна се два инші світи, **бо Русь-Україна стояла раз-враз у близьких і постійних зносинах з культурними краями полудневої і західної Европи** (Візантією, Грецією, Нїмеччиною, Чехією і т. д.). Натомість далека **Московщина,** за непроходимими борами і багнами та за сотками миль, **цїлком не стикала ся з західною Европою,** а стикала ся лише з азійськими пришелцями, казаньскими Татарами, і від тих Азіятів переймили азійську культуру (а валстиво азійську) некультурність). **Через сотки лїт Русь-Україна підлягала цїлком иншим природним впливав нїж Московщина.** Ось через се давні, полудньово-руські (українсько-руські) племена зложили ся в цїлком відмінне, національне тїло, нїж північно-руське (московське) населенє — таксамо, як цїлком инакше дерево виросте на ґрунтї північнім, пісковім і неуправленім нїякою культурною наукою, а цїлком знов инакше на ґрунтї полудневім, урожайнім і управленім культурними руками.

Зрештою і мова тих полудневих племен з яких зложила ся українсько-руська народність, з найдавнїйших часів відмінна від мови тих північних племен, що були предками Москалїв.

Найдавнійша київська лїтопись (т. зв. „Несторова Лїтопись") пише, що поселені на півночи племена Радимичів і Вятичів (т. є. предки Москалїв) походять „отъ Ляховъ", значить — з такого самого коріня, як Ляхи. Се до нинїшнього дня слїдно на мові Москалїв. У Москалїв тьма-тьменна слів і форм (словних видів), які є в ляцькій мові, от-як слова: изба (izba), огромный (ogromny), хохолъ (chochol) і т. д. Крім того і вимова московська зближена дуже до ляцької. На примір: „ѣдь на лѣво" (читай: єдь на лєво" — jedź na lewo), „въ лѣсѣ" (читай „в лєсє" — w lesie) і т. д., а кожде „в" на кінци слова читає ся як „ф" (так само, як кожде польське „w" на кінци слова), кожде „г" читає ся як наше „г" (в польськім „g"), вкінци „и" читає ся як наше „і" а „ы" як наше „и". — що відповідає цїлком польським звукам: „і" і „у" (на примір: „ходилъ", читай: „хадїл" — chodził; „зима", читай „з ї м а"; высокій", читай „високій" — wysoki і т. д.). Вкінци московська мова аж кишить від слів татарських і фінських — тодї, коли в нашій мові слів фінських цїлком нема, а татарських дуже мало. Крім того слїдно на нашій мові (у словах) впливи грецькі турецькі, кавказькі, полуднево-славянські, за хідно-славянські, румунські, мадярські і горішно-нїмецькі. Тих впливів нема натомість цїлком у Москалїв, бо Москалї не стикали ся з тими европейськими народами — лише стикали с з Фінами і Татарами. Ось-так через сусїдськ культурно-язикові зносини і впливи здавен давна иншим шляхом творила ся і розвивал

ся наша, українсько-руська мова, а цілком иншим мова московсько-русска.

Вкінци цілком инший був здавен-давна і політичний устрій і соціяльний (клясовий) лад у Московщині, а инший на нашій Руси-Україні. За давних, княжих часів на Руси-Україні велике значінє мала воля народа — народне віче. Народне віче скидало нераз князів у Київі. Могучий Данило з трудом лише держав у послуху непокірні народні маси, привичні до свободи. По приході Татарів і по завойованю нашої Руси Польщею, стремлінє до волі ще більше зросло у нас. Татарський погром знищив руські княжі і боярські (панські) роди на великих просторах Поділя і України, т. є. тих наших земель, що лежали близше до чорноморського степу. Через татарські набіги довгі часи не сміли там оселяти ся пани руські, ні польскі. Натомість оселяли ся там відважні та свободолюбні наші селяне, що утворили осібний свободолюбний стан — козацтво. Отсе наше козацтво, зложене з утікачів-еміґрантів із цілої нашої Руси-України від Дніпра аж по Сян і Буг, мало величезний, революційний вплив на весь наш нарід. Наше українське козацтво мало наскрізь демократичний, републиканський устрій. Всі власти походили з народного вибору і про все рішала народна, козацька рада. На Запорожській Січи панувала повна рівність політична, маєткова і станова. До сего ідеалу стремів весь наш нарід, бунтуючи ся раз-враз против Польщі і против панів — не лише польских, але і своїх. А навіть у тяжкім польскім ярмі

все таки була в деяких напрямах велика сво
бода: можна було закладати руські, чи як
ниші школи, бурси, друкарні і т. п., де лини
хто хотів, можна було писати і друкувати вся
кі книжки, навіть против Поляків, против ла
тинської віри, против панів і ксьондзів і т. д
чоловіка з роду шляхотського (чи він Лях ч
Русин) міг судити лише шляхотський, вибор
ний суд, міщанина лише міщанський, вибор
ний суд, а козака лише козацький, виборни
суд (хлопів-підданих судили їх пани-дідичі)
шляхтич-Русин мав такі самі права, політични
конституційні права як шляхтич-Поляк, мі
збирати ся на „сеймики", їхати на соїм, вибі
рати короля, ухвалювати на соїмі закони, кри
чати „не позвалям" і т. д. В Польщі була кон
ституція — хоч шляхотсько-панська, але во
таки конституція. Як в низших верствах наше
го народу Запорожська Сїч і козацький ла
— так знов у висших верствах нашого народ
шляхотські вольности виробляли любов д
особистої і політичної свободи. Загалом во
наша, українсько-руська історія так складала ся
що у нашого народу виробляла ся любов сво
боди, демократизм і републиканський, наро
доправний дух.

Инакше цїлком у Московщинї. Від коли пр
московські землї згадує історія (перша згаду
про них київська т. зв. „Несторова Лїтопись")
від тоді там панували темнота і неволя. „Русь
кі" князї з Києва завоювавши північно-славян
ські та сусїдні їм, фінські племена, правил
ними самовладно, не питаючи їх о народну во

ло. Темні племена корили ся їм. Коли потім Московщина підпала під зверхність казаньсько-татарських ханів (царів), дух рабства і неволї ще глибше вкорінив ся у населенє Московщини. Нвдикі та жорстокі Татари принесли з собою із середної Азиї свої жорстокі обичаї і свій самовладний устрій, а московські князї скоро перейняла від татарських ханів їх жостоку самоволю супротив підданого народу — бо князям се було на руку. Непошанованє чужої думки і волї, нехтованє жінок, самоволя батька над дїтьми, уживанє нагая на людий, та непошанованє людського житя і майна московськими князями — все те за приміром Татарів глубоко вкорінило ся у Москалїв. Нарід перейнив ся духом рабства, слїпо та без протесту зносячи боярську (панську) і княжу самоволю. Москалї спокійно зносили нагаї, спокійно зносили, як вирівано людям язики, виколювано очи, по рабськи клонили ся найдикшим звірям на царськім престолї. „Цар-батюшка" став для них неначе Богом на земли, якого самоволи треба слїпо корити ся. Наскрізь азійський деспотизм (цїлком самовільне пановане монарха, що не знає нїякої законної межі) панував у Московщинї сотки років. А разом з неволею політичною панувала неволя духа і неволя думки, релїгії, друку, школи. Вірити мусїли люде під карою смерти лише в то, що позволив цар чи там московський патріярх, іменований царем. Друкарень нї шкіл не вільно було закладати, а навіть нїхто їх не знав. Книжок не вільно було видавати. Істну-

ючого ладу не вільно було критикувати. За
були страшні кари — муки, льохи і смерть

Ось такий нечуваний в Европі гніт тя
не лише на простім народі, але і на панах-б
рах, і на міщанах, і на духовеньстві. Ні с
промінчик просьвіти та свобідної думки
продирав ся до жадного стану в Московщ
Над усім свистів царський кнут — „спип
перейнятий від татарських ханів. Понура не
ля і темнота залягали весь край, а в найб
шій неволи стогнали „крепостниє люді" (п
щизняні люде), закріпощені у таку страш
„барщіну", якої не було і в Польщи. Польс
паньщизняне право знало продажу пансь
людий, т. зв. хлопів, але **лише цілими роди**
ми і лише разом з ґрунтом. Се було огид
що людий продавано, але бодай не розлу
вано родин і не відривано людий від зем
Так впрочім було в цілій Европі, доки бу
паньщина в якім краю. Але в Московщині бу
цілком по азійськи, по варварськи. „Крепо
тніх людей" можна було продавати цілком т
наче худобу, **розлучати родичів від дітий,**
ловіка від жінки, і продаючи людий без ґр
ту, наче який товар. В Польщи і в цілій Евр
була „панщина" — в Московщині була спр
дішна азійська неволя, а хлопи були невіль
ками у панів-бояр і враз з боярами невіль
ками у царя. Живучи сотки літ у такій нево
Московщина пересякла цілком азійським д
хом, тоді, коли Русь-Україна жила однакови
культурним і політичним житем з прочи

краями західної Европи. Московщина належала сотки літ до азійсько-могольского духового світа, Русь-Україна до західно-европейського, культурного. Північно-східна границя Руси-України була рівночасно границею тодішної европейської культури. За нею на північний схід зачинала ся вже Азія: у московськім невільницькім ладі, грубих звичаях, крайній темноті, навіть в уборі, будівництві, прикрасах, товариських обичаях і т. д.

Загалом, з якого-небудь боку незачепити, серед цілком инакших условин складала ся народність московсько-руська, а серед инших українсько-руська. **Через се ніяк неможливим було, аби з давних ріжнородних племен зложив ся лише оден нарід.** І положенє краю, і велика просторонь, і тяжка комунїкація, і сусїдні культурні впливи, і ріжні історичні шляхи, якими пішла доля ріжних частий давної, княжої Руси, і вкінци ріжна мова — **все то перло до утворення не одної народности руської,** але двох (чи властиво **трех,** бо все сказане в горі відносило ся і до Білорусів, в яких знов инша земля, инший характер, инше житє, инша мова, инші сусїдські зносини, инша історична доля і т. д.).

Всї три, окремі „руські" народности: московсько-руська, українсько-руська і білоруська (таксамо, як всї инші народи на світї) були **витвором двох чинників: історії і природи.** Природа дала їм цілком инші землї, инший клїмат, инший спосіб прожитку та инше населенє, а відмінна **історія** (т. є. відмінні зносини з сусїдами — воєнні або культурні та зага-

лом відмінна минувшина) виліпила поволи з того ріжнородного, природного матеріялу **цілком ріжнородні три народности, що собі цілком чужі** — хоч задержали, кожда про себе, давне, дідичне, династично-княже імя „Русь".

УКРАЇНСЬКА НАРОДНІСТЬ В 17. СТОЛІТЮ.

Як сказано, витворили ся три окремі „руські" народи дуже поволи, протягом століть. В 17-ім столітю, в часах Богдана Хмельницького, творенє їх було докінчене. Русь-Україна вже була дозрілим національним тілом — яке по духови, по мові, по культурі, та по політичних ідеалах і цілях цілком було окреме від Москалів і Білорусів, а зате серед себе, у нутрі своїм було одного духа, одної мови, одної культури та однакових, спільних, політичних ідеалів. Се виявило ся найліпше на національно-політичних плянах великого нашого вожда, Богдана Хмельницького, якого всї заходи ішли до того, **щоби всю тодїшну Русь-Україну,** від Сяну на заході аж по Донець на сході, і від білоруських багон на півночи аж до чорноморських степів на полудни, **злучити в одну, независиму, українсько-руську державу.** Богдан Хмельницький говорив се цілком ясно польським послам, кажучи їм: „Вибю я всю нашу Русь від ляцького ярма. Зажену вас, Ляхів, за Вислу скажу вам: Сидїть тихо, Ляхи, у вашій Польщі, а нам наша Україна нехай зістанеть ся. Не хочу я вашої Польщі, досить менї буде мого русь

кого князівства". Таксамо переяславський договір з р. 1654., заключений між Україною а московським царем, мав на ціли **забезпечити політично-державну независимість українського козацького гетьманьства та помогти до злуки всеї Руси-України в одну велику, независиму державу.** Хмельницький вимовив собі в тім договорі, що Україна, признаючи вправді царську зверхність, **заховує однак повну, державну автономію** (самоуправу) — власні уряди, власні закони, власне військо, власну фану, власний скарб, вибираного народом гетьмана і т. д. Крім того вимовив собі Хмельницький, що цар має йому допомогти до визволеня і решти Руси-України (Галичини, Волині і Поділя і т. д.) від Польщі та до злуки сих частин нашої землї з українською, гетьманською державою. Вправді Московщина не додержала всіх тих умов, ще й до спілки з Польщею знищила по смерти Хмельницького українсько-козацьку автономічну державу. Однак раз на все остане се нестертим, історичним фактом (подією), що **наш нарід,** в особі свого вождя Хмельницького і своїх старшин, **вже в половині 17-го століття стремів збудувати свою, независиму, самостійну національну (народну) державу** — значить: вже в половині 17-го століття наш, українсько-**руський нарід був свідомий свого окремого,** національного „я", був сьвідомий того, що він становить одноцільно політичне тїло, окреме від всїх сусїдів: Ляхів, Татарів, Румунів, Мадярів, Білорусів і Москалїв.

Але не лише в народній політицї — також

і на культурнім та язиковім поли виявляла ся
цілком різко вже за часів Хмельницького зрі
ність нашого, національного тїла. Ми, Русини
маємо в часах Хмельницького велику літерату
ру (письменну і народну, устну), маємо числен
них писателїв і учених, маємо учені твори, те
атральні драми, великі козацькі думи, маємо
в Київі свою академію, а в инших містах чис
ленні церковно-культурні товариства (брацтва)
маємо численну образовану інтелїґентну і де
мократичну (вибирану) церковну орґанїзацію
маємо вкінци вже цілком вироблену, від Сяну
аж по Донець однакову, прегарну, народну
мову, якою говоримо (з дуже малими змінами
і до нинїшного дня.

МОСКОВСЬКА НАРОДНІСТЬ В 17. СТОЛІТЮ

В тих часах і Московшина творить уж
національно цілком окреме тїло. Полїтично
з'орґанїзована вона в деспотично-азійську мо
нархію — царство московське, яке цілком ина
кше відносить ся до західних сусїдів (Русинів
Литовців, Білорусів, Поляків, Нїмців, Шведів)
а инакше знов до східних дрібних племен, т
є. до могольско-фінських народів північно-схі
дного і східного краю Европи та сусїдного Си
біру. Супротив західних, культурних, европей
ських народів Московщина є ворожа, непри
ступна і замкнена сама в собі, неначе відгоро
джена „китайським муром". Уникає з ним
зносин торговельних, культурних чи релїґійни

неначе боїть ся, аби европейський дух не увійшов в московську темряву. За те пре ся Московщина всею силою на північ і на схід, де півдикі, дрібні, жовтоскірі племена не мали сили оперти ся ні о московських „ратнїкоф" (воєвників), ні безсовістности московських „купцоф", і влїзливости московських еміґрантів, ні здирству московських податкових „зборщікоф". — Що до культури то Московщина — як се було уже сказане — творила окремий світ. Культура єї стояла дуже низько, пересякла азійством; письменьства майже не було, шкіл не було, навіть царі ледви вміли читати. Українсько-руське письменьство не доходило там, одно через відмінну мову — друге через брак зносин Московщини з Русию-Україною, що навіть лежало в інтересї царської власти. Народна лїтература (пісні, то-що) була там цілком инакша, мова народна виробила ся на всїм просторі Московщини під могольськими впливами в одну, московську мову, цілком окрему від українсько-руської. Нашу Русь-Україну вважають Москалї за чужу цілком країну. Коли Хмельницький шукає у царя помочи против католицької Польщі, покликуючи ся на спільну, православну віру — „православний" цар зразу не хотїв приняти України під свою „протекцію", порозуміваючи ся потайки з католицькою Польщею, а вкінци, приймивши Україну під свою „протекцію", зраджує Хмельницького, бо заключає з Польщею мир, замість помагати Хмельницькому у визволенню православної Руси. По смерти-ж Хмельницького Мос-

калї враз з Ляхами роздирають Україну на двоє — загалом поводять ся з Русию-Україною як з цїлком чужим краєм. Таксамо, як в чужім краю, поводять ся Москалї на Білій Руси, коли під натиском Хмельницького зачали (про око!) війну з Польщею. Білорусів Москалї мордують і рабують; білоруські, цвитучі міста, заселені православними Білорусами, Москалї нищать до тла.

Вкінци і Білоруси за часів Хмельницького творять вже осібну націю. До українсько-руського повстаня вони майже цїлком не прилучили ся. Хмельницький знов не обіймає їх своїми плянами, не журить ся про них. Вони стоять на боцї. Лише Москалї руйнують їх край, доводячи тим Білорусь до культурного занепаду і до національної смерти. А культура і письменьство Білорусів стояли до сего часу високо. Вони мали своїх писателїв, свої школи і друкарнї, свою розвинену, білоруську, лїтературну мову та богату свою письменність.

ЧИ КІЛЬКА НАРОДІВ МОЖЕ НОСИТИ ОДНУ НАЗВУ?

Ось-так повстанє Хмельницького застало в східній Европі вже три дозрілі, вироблені окремі „руські" народи. Московські царі звуть ся „русскими", або й „московськими" царями, уважаючи нашу, властиву Русь за чужу країну; Хмельницький зве наш край „Русию", уважаючи знов Московщину чужим, **лише у правосла-**

вній вірі і спорідненим краєм: Білоруси знов звуть свою народність „руською", вважаючи чужими і Москалів і нас, Русинів. **Під одною назвою істнували рівночасно аж три окремі, чужі собі народи** — так, як під одним прізвищем істнують нераз ріжні, але цілком чужі собі родини або села. Зрештою подібно бувало і в инших, европейських народів, що нераз кілька цілком ріжних народів або країв носило ту саму назву. От приміром латинську назву „Francі" носили і носять до нині аж два народи: романський нарід **Французи** і нїмецьке плем'я **Франки** (від тих нїмецьких Франків і пішла назва „ранція" та „Французи", бо французьку державу заложили князї-завоєвники з нїмецького племени Франків; зразу та держава звала ся „франконською" і обіймала — в часах Володимира Великого — нинїшну Францію і Нїмеччину, а потім одна часть єї видїлила ся в осібну державу „французьку", де й утворив ся поволи нарід „Французів"). Або знов назву „Normandia" носили аж два краї: Норвеґія у північній Европі, заселена „Норманами", народом трохи зближеним до Нїмців, і друга, менша Нормандія, що становить нині часть Франції, а котрої імя пішло від того, що єї на якийсь час були завоювали морські приблудикнязї з властивої Нормандії (Норвеґії).

Подібно з назвою „Британія" або „Бретонія". Здавен-давна звала ся так теперішна Анґлія (і ще нині урядове імя анґлійського королївства є „Велика Британія"). Коли-ж часть Британів, давних жителїв сеї Британії, утїкаю-

чи перед Англями, перенесли ся до північно-західного кута нинїшної Франції, то ся часть Франції назвала ся собі „Бретонією". — Таксамо з назвою „Пруси". Нині називає ся „Прусами" або Прусаками" одна часть нїмецького народу, іменно та, що живе у північно-східній части нїмецької держави. Однак ся назва цїлком не нїмецького походженя, бо кількасот років взад „Прусами" або Прусаками" звало ся численне литовське племя, що жило над берегами Балтийського Моря, там де ріка Висла впадає до моря. Тих литовських Прусаків-поган стали воювати з полудневого заходу нїмецькі рицарі-монахи, що звали ся хрестоносцї. Одну часть тих Прусаків Нїмцї вигубили, другу часть навернули мечем і огнем на Христову віру, закріпостили у тяжку панщину та поволи цїлком їх знїмчили, мішаючи їх з нїмецькими кольонїстами. Тому 300 років загибла до решти стара, литовсько-пруська мова у давнім краю Прусаків, а натомість Прусами стали звати ся тамошні Нїмцї, в яких вправдї пливе часть давної, литовсько-пруської крови, котрі однак говорять уже лише по нїмецьки та є завзятими Нїмцями. — Навіть між західними Славянами ще нині є аж дві пари народів, що мають однакові назви, хоч живуть далеко від себе. Є се „Серби", одні наддунайські або балканські, а другі лужицькі (в Нїмеччинї, на захід від Поляків, а на північ від Чехів) — та „Словени", одні надморські, в полудневій Австрії, а другі під Карпатами, в Угоршинї (одні і другі звуть ся по свому однаково „Słovenci", а по нашому

перші „Словінці", а другі „Словаки"). А тому кількасот років були ще два племена „Словен": одні на Балканї, в Македонії, а другі у північній Европі, довкола Новгорода Великого. — Та на що далеко шукати! От латинська назва нашого краю „Galicia" означає ще два инші, далекі краї: крім нашої „Galici-ї! є ще друга „Galicia" в Іспанії, а трета „Galicia" або„Galaeia" була в Малій Азії. Всї-ж ті три назви пішли від племени „Galli-в", яке колись або жило або панувало в тих трех, далеких від себе краях. — Вкінци і наша латинсько-нїмецька назва „Ruthені", означала крім того ще одно, цїлком далеке і чуже нам племя галїйське „Ruthені", що жило за часів Христа в південній Франції. З того загалом виходить, **що назва народу се річ змінчива, отже і другорядна. Не назва становить про окремішність народу,** лише само **переконанє** народу. Коли нарід вважає себе окремішним народом та коли він розуміє свої окремішні інтереси, має свою окрему мову, літературу і історію — то сей нарід є осібною нацією, хочби мав таку саму назву, як другий нарід.

ПЕРЕХІД ПОЛІТИЧНОЇ СИЛИ У СХІДНІЙ ЕВРОПІ ВІД ПОЛЬЩІ ДО РОСІЇ.

Як колись прихід Моголів до Европи, так в 400 років опісля повстанє Хмельницкого доконало великого перевороту політичного у східній Европі і пхнуло розвій народів східної

Европи знов на цілком нові шляхи. Велика революція національна, релігійна і соціяльна (іменно: козацько-хлопська), якої вождом був Богдан Хмельницький і яка була страшним потрясенем, від якого Польща захитала ся так сильно, що стала від сеї хвилї котити ся до гробу. Натомість головною силою у східній Европі, на місце Польщі, стає царство московське. Через повстанє Хмельницького сила Московщини зросла двояко: раз через те, що під руку московського царя пристало хоробре і численне військо українське-козацке, а по друге через те, що о табленє Польщі пішло на руку Москві. І сила .осковщини росте разом з тим, як слабне сила Польщі, в котрій робив ся чимраз більший нелад. В додатку з початком 18-го столїтя (за царя Петра Великого) переступив у царстві московськім великий перелім. Перевела ся там велика реформа армії, податковой системи і т. п. на той сам лад, що був тодї в сильних, західно-европейських, абсолютних (але культурних!) монархіях (як в Прусах, Франції, Австрії, Саксонії і т. д.) Через сї реформи Московщина зискала вже рішучу перевагу над Польщею та скоро злучила в руках царя всю східну Европу. Се стало ся тим лекше, що анї в Польщі, де управа держави спочивала в руках многочисленної шляхти, анї в козацько-українськії Гетьманщинї, де знов краєм правила многочисленна козацька кляса, не легко було переконати о потребі реформ широкі маси шляхти або козацтва. Аби шляхотський сойм в Польщі чи козацька рада на

Україні згодили ся на заведене рекрутчини і постійного війська, на підвисшене податків, на установлене сильних властий, зависимих просто від короля або від гетьмана (а не вибираних), на се треба-би було кількох десятиліт переконування та агітації. Тимчасом в Московщині стало ся се протягом кількох літ мимо невдоволення народу, на один розказ царя Петра І-го. Деспотично-самовладний лад московський, хоч як тяжкий для московського **народу,** допоміг однак Московському **царству** до сего, що воно протягом одного десятиліття стало найбільшою воєнною силою східної Европи, а дальше здавило автономію України, відбило від Швеції береги балтийського моря, завоювало (при помочи України) кримсько-татарське ханство і береги Чорного Моря, вкінци (разом з Прусами і з Австрією) розібрало Польщу. Все те стало ся протягом нецілого 18-го століття. Царство московське, яке в часах Богдана Хмельницького обіймало лише саму властиву Московщину та фінсько-татарські землї на схід і північ від властивої Московщини — в 150 років по переяславськім договорі називало ся уже **„царством россійским"** та обіймало цілу східну Европу: в середині Московщину, на півночи фінські землї, на сході татарські землї, на заході прибережні краї над балтийським морем (Фінляндію, Інфлянти, Курляндію і Лівонію), на полудневім заході Білорусь, Литву і переважну часть властивої Польщі (з Варшавою), на полудне майже всю Русь-Україну, (лише без Галичини і Буковини), дальше Крим та Кавказ

а крім того величезні простори дикого Сибіру в північній Азії.

ЧОМУ УКРАЇНА НЕ ЗДОБУЛА САМОСТІЙНОСТИ?

Ось-такий переворот наступив, як сказано, наслїдком великого але — **на жаль — недокінченого та остаточно невдачного** повстаня Руси-України против Польщі. Національне повстанє Руси-України під проводом Хмельницького **не увінчало ся користним для нашого народу кінцем.** Близько міліон душ найшло смерть в тих наших борбах о свободу і независимість, ріки крови сполокали весь наш край, тисячі могил засїяли всю нашу країну, тисячі сїл і міст лягли в попелищах і руїні, цїлі провінції обезлюднїли, добробут і культура занепали у безнастанній, воєннїй метушни. Наш нарід десятки лїт точив свою кров цїлими ріками, руйнував себе економічно, занепадав культурно, борючи ся за свою независимість, — все те пішло на марно. Не вина в тім великого „батька" Богдана Хмельницького, анї не вина його наступників: Виговського, [illegible]рія Хмельницького. Дорошенка, Мазепи, Гордієнка і т. д. Вони, ті великі патріоти, бажали як-найкраще для нашої Вітчини, але не їх сила була плисти против тих нещасливих обставин, що складали ся (против їх волї) на невдачу нашої борби о свободу. **Всї вони бороли ся понад сили і вкінци падали, зломані нещасливим складом обставин.**

Богдан Хмельницький, а таксамо вичислені щой-но його заступники, мали на ціли визволити всї наші землї від чужої кормиги та злучити їх в сильну, независиму, цвитучу і щасливу, українсько-руську державу-републику. Ще найбільше сили мав до того Богдан Хмельницький, та його силу підкосили дві некористні обставини: По перше всї сусїдні держави (Польща, Московщина, Крим, Румунія і Туреччина) були противні утворенню сильної і одноцїльної, української держави та клювали єї зі всїх боків. А по друге, так серед самого нашого народу не було ще на стілько політичного розуму і солїдарности, аби доконати так важного і великого дїла. Нарід наш подїлив ся відразу на дві ворожі собі кляси: „кармазинів" старшину і поспільство-чернь, з яких кожда пильнувала своїх клясових інтересів, борючи ся між собою і шукаючи в тій клясовій борбі одна против другої підмоги у Москви, а жертвуючи в заміну за сю підмогу дуже часто автономічні права цїлого краю на користь Москви. Нарід наш був в силї підкосити Польщу, але не стало вже в него ні воєнної сили ні політичного розуму, аби довершити революційного дїла і забезпечити трівке житє своїй молодій, ще неугрунтованій державі. Недаром співає про сї часи наш геній-поет, Тарас Шевченко:

„Хвалите ся, що ми Польщу
Колись завалили!
— Правда ваша! Польща впала,
Тай нас роздавила".

Ось-так доля України загибала неначе в блуднім колесї, в якім переплїтала ся борба України за державну независимість з борбою двох українських кляс поміж собою. Сила молодого українського гетьманьства розточувала ся, автономічні права загибали, внутрішна ворожнеча кляс — підсичувана хитро Москвою, яка підпомагала на переміну то старшину, то поспільство, — зростала і вводила заколот та ослабленє в молоду, слабо з'організовану, українську державу. Борючи ся сама тяжко о кождий рік свого автономічного житя, козацька Україна тим більше не мала вже сил на визволенє решти наших земель (Поділя, Галичини, Волинї і др.) та на злученє їх з собою. Тимчасом сусїди клювали з усїх боків українське гетьманьство. Москалї, Польща, Татаре, Турки, руйнували його, торгували ся о него, роздирали його на шматки між собою. Великий рух, викликаний Богданом Хмельницьким, нїпов на марне, наче та ріка, що загибає у піску пустинї або гине у мокляках. Надмірне число ворогів-сусїдів та брак єдности у нутрі підкосили сей рух уже в перших роках, ще за Богдана Хмельницького, а звели його нї-нащо по смерти великого вождя. Вийшло на те, що Польща, ударена тяжко, нід'упала — Україна-Русь мимо великих з'усиль не вибила ся на волю, лише виточила свою кров, а скористала з усего Московщина, скасувавши протягом 150 років автономію ослабленої України та розібравши опісля підупавшу Польщу. Повстанє Хмельницького доконало тим способом того,

що Московщина стала головною силою східної Европи. Не так стало ся, як ждало ся. Замість себе, ми видвигнули собі нового, ще тяжшого і сильнійшого ворога — Московщину. Ось в тім лежав сумний конець козацьких повстань. Ось-тут лежить ключ до зрозуміня нашого тяжкого походженя у послїдні часи, по нинїшну днину.

ІМЯ „РУСЬ" ЗАГИБАЄ ТА РОБИТЬ МІСЦЕ НАЗВАМ: „РОСІЯ" І „УКРАЇНА."

Видвигаючи ся на головну силу східної Европи, московське царство — як уже сказано — зачинає звати ся „Роспєю" або „росий ським царством". Се імя зачинає ся від царя Петра 1-го (Великого), а укріпляє ся за царицї Катерини II., що продовжала полїтику Петра Великого. Петро I. і Катерина II. звуть московський нарід „россійським" народом, або просто „русским: народом, а себе „россійськими", або прямо „русскими" царями.

Натомість забороняють вони вживати назви „московський", „московське царство", „московський народ", „Московщина". Рівночасно з тим, як на означенє своєї московської держави, царі впроваджують урядово назву „Россія:, або „русское государство". „(государ": монарх, цар) — зачинає набрати чим раз більше національно-полїтичного значіня „Україна", яко означенє **нашої** землї і народности. Натомість і по Московщинї і на Руси-Українї майже

загибає старосвіцька назва „Русь".

Звідкиж взяли ся ті нові слова: „Россія" і „Україна", чому вони увійшли в уживане на означенє двох ріжних земель на місце давного слова „Русь", або „руська" земля — та чому давне слово „Русь" протягом 18-го і 19-го віку стало загибати? Про се тепер коротко скажемо.

ЗВІДКИ ВЗЯЛО СЯ СЛОВО „РОССІЯ".

Перше вияснимо, звідки взяло ся слово „Россія". Отже треба знати, що се слово є грецьке, а значило воно давними часами тесаме, що „Русь". Давні Греки Візантійщї (з Царгороду), від яких Володимир Великий приймив Христову віру, писали назву „Русь" по свому „Россія". Коли в Київі славний митрополит-патріот заложив около р. 1600 т. зв. Могилянську Академію, в якій головно учено старо-грецької мови, (було се мало-що перед повстанем Хмельницького), тоді деякі наші київські духовні вчені переймили і собі з старогрецької мови слово „Россія" замість „Русь". Їм здавало ся, що се більше по вченому. Як-же цар Петро Великий став заводити ріжні реформи в Московщині, то він покликав сотки наших учених людий з київської, Могилянської Академії на епископів, професорів і т. п. до Московщини. Разом з ними перейшло до Московщини і слово „Россія".

Цар Петро був не лише енергічний рефор

матор, не лише немилосерний деспот-гнобитель, але і дуже хитрий політик. Він хопив ся того нового слова, аби під його покришкою зєднати в одну національну цїлість Московщину і Русь-Україну. Слова „Русь" до тої цїли він тому не вживав, бо в Московщинї слово Русь серед простого народу не вживало ся, а натомість на Руси-Українї (а так само в сусїдних краях і в цїлій Европі) слово „Русь" означало тодї лише нашу властиву Русь-Україну. В цїлій Европі знали, що „Русь", се край над Сяном, Бугом, Днїстром і Днїпром, а за те Московщину називано тодї в Европі не инакше як „Московщиною" (по латинськи: Moscovitia по нїмецьки: Moscowitien і т.. д.) Як би Петро Великий був приняв назву „Русь" як назву своєї московської держави, то через се настало би було баламуцтво, непожадане для його полїтичних замірів, бо люди могли би були собі думати, що Московщина, се часть нашої, вла[illegible] Руси. Тимчасом Петро І. бажав собі [illegible]ти Русь-Україну з Московщиною в одно [illegible] **але так, щоби ясно було, нена че Московщина є осередком, а наша Русь-Україна лише наче прищіпкою до сего головного московського пня. Ось-тому хопив ся він того слова „Россія", уживаного в тих часах деякими нашими церковними писателями** (а не вживаного нї серед народу нашого, нї серед народу московського) та назвав тим словом цїлу свою московську державу, в якої склад входила вже і Україна з лївого боку Днїпра. Плян його був ясний — аби під новою назвою злучити хитро в одно тїло Московщину і

властиву Русь-Україну. Той сам плян переводила опісля також цариця Катерина II., що панувала в 50 років по Петрі І. Вона навіть виразно наказала своїм московським урядникам, висланим на Україну переробити нас на одно з Москалями. В тій цїли іменувала вона своїми урядниками на Україні самих заїлих Москалїв, наказувала, аби Москалї женили ся на Україні і мішали ся з Русинами-Українцями, та осібним указом наказала, щоб у всїх школах на Україні замість нашої, українсько-руської мови завести мову московську, а нашу мову остро заборонила.

ХТО ВПРОВАДИВ СЛОВА „ВЕЛИКОРОССІЯ" І „МАЛОССІЯ"?

Разом з штучним заведенєм слова „Россія", цар Петро І. і цариця Катерина II. завели ще два нові слова: „Великороссія" і „Малороссія". Випливало се з їхнього хитрого пляну, аби так виходило, буцїм то є одна велика і „нєдєлїмая" (неподїльна) „Россія", яка нїби то складає ся з двох частин: головної, що називає ся „Вєлїкороссія", і меншої, підрядної, яка зове ся „Малороссія".

Петро І. і Катерина II. виразно наказували, аби замість слова Україна вживати лише слово „Малоросія", а слово „Україна" забороняли. Замір сих московських правителїв був очевидний: **вони хотїли на силу вмовити в наш нарід та представити хитро перед цїлим світом, будьто наш нарід цїлком не є окремим**

народом від Москалів, але є тілько підрядною „малою" частиною великої „Росії", в якій голо вний і властивий осередок є „Великоросія" се є Московщина.

Петро І. і Катерина ІІ. то були два перші московські правителї, що свідомо і з обдума ним пляном зачали політику гнобленя і вина родовленя України-Руси на річ Москви. Касу-вали, то силою, то підступом, політичну авто номію Гетьманьщини-України, доки цілком її не знищили, і доки не перемінили України в звичайну, російську „губернію", правлену так само самовладно, як решта росії: забороняли нашу мову на Україні в школі, церкві, уряді і в друку, а завели там московщину в цілім пу-бличнім житю; вкінци заборонили і назву „У-країна", а силою накидали (і Московщині) і Україні) чудернацькі і штучні назви: „Россія", „Великороссія", та „Малороссія". Сі штучні та хитро придумані назви мали послужити до того, щоби і в Русинів-Українців і в цілий світ вмовити, буцім є лише оден нарід „россійсь-**кий", і в Московщині і на Україні.**

Петро І. і Катерина ІІ. були властивими творцями новітної „россійської" (властиво-ж московської) держави. Так і через великі внутрішні реформи у державі (в армії, податковості, адміністрації вищім шкільництві і. т. д.) **яких цілию було не добро підданих, лише скріплене царської власти і царської военної сили** — які і через великі завойованя (України, надбалтійських країв, Білоруси. Литви, Польщі, Криму і т. д.) Петро І. і Катерина ІІ.

переробили давну, старосвіцьку, замкнену в собі, і майже азійську Московщину в нову, на воєнний спосіб зорганізовану та могучу, східну-европейську державу — „Россію", що простягла ся від Ледоватого моря на півночи до Чорного Моря, на полудни від Висли, Буга, Збруча і Прута на заході до далеких болот, степів і лїсів Сибіру на сході.

Русь-Україна була і є найважнїйшою частию „Россії" (розуміє ся: крім самої Московщини), бо на „Русь Україну припадає **третина** всего населеня Росії. Крім того, маючи найлагіднїйший клїмат і урожаїний чорнозем, Русь-Україна так положена, що як би вона не належала до Росії, тоді Росія була би відопхнута далеко на північний схід і від чорноморських портів і від середущої та західної Европи. Без Руси-Украіни Росія перестала би бути могучою східно-европейською державою, що зискала великий голос в европейській, міждержавній полїтиці, а замінилаби ся знов в давну, закостенїлу, відбиту від культурного світа і в европейській полїтиці не граючу нїякої ролї — Московщину. З Руси-України, і лише з Руси-України, з землї і народу, з її майна і крови, та з її положеня, черпає нове, московське царство — Россія — свою силу і своє значінє в світї.

Отсе зрозуміли добре два такі розумні (хоч тілько для себе!) царі, як Петро І. і Катерина ІІ., **тому вони завзяли ся змосковщити наш нарід та тому лишили вони своїм наслїдникам царям першу заповідь, яко свій полї-**

тичний тестамент: всїма силами і способами держати Україну-Русь в темноті і неволї; переслїдувати українсько-руську мову, здержувати розвій української літератури і науки; московщити всїх просвічених людий на Украіні-Руси; вмовляти в Русинів-Українців і в цїлий світ, що нема окремого народу Русиів-Українців, лише є „Малоросси", нїби то така „мала" відміна від „Великороссів"-Москалїв; вигубляти назву „Україна" та старати ся, аби нїчого не пригадувало людям окремішности українсько-руського народу.

І наслїдники Петра І-го та Катерини ІІ.-гої „всеросійські імператори", виконують твердо сеї тестамент, гноблячи що-раз то прозябаюче, національне житє нашого народу в межах російської держави та плекаючи штучно москвофільство серед нашого народу поза межами Росії, аби воно, наче той червак що точить деревину, здержувало наш розвій і поза Росією. На думку „россійских" царів і їх правительств, українське, національне відроджене се гріб для державної могучости для московського народу. Тому вони вважають наш національний рух, чи в Росії, чи в Австрії, чи в Америці о много більше небезпечним для себе і для Росії-Московщини нїж який небудь инший національний рух (польський, литовський і т. д.), нїж навіть революційний рух серед самих Москалїв. За ввезене одного Шевченкового „Кобзаря" до Росії карали ще кілька років тому назад так само тяжко якби за якнайбільше ворожу ца-

реви агітацію — тоді, коли польська, литовська і инші літератури розвивають ся в Росії свобідно. За прочитане дітям казки про звірів „Лис Микита", написаної Іваном Франком, покарано тому кілька літ одного українського учителя прогнанєм зі служби і „засланєм" за кару в далекі зимні північні сторони — лише тому, що він дав дітям невинну дїточу книжочку в їх рідній **українській** мові! По тім можна зміркувати, як Росія-Московщина бояла ся найслабшого прояву українсько-руської національної свідомости і як скажемо вона заходила ся держати Україну-Русь живцем в гробі. А назви „Росія", „Великороссія" і „Малороссія" мають послужити на те, щоби чужим людям (та менше свідомим Українцям) замилити очи, будьто ми Українці, частина одного „нєдєлїмаво", россійського народу, будьто ми якісь „Малороси" — а не Українці.

ЗВІДКИ ВЗЯЛА СЯ І ЩО ЗНАЧИТЬ НАЗВА „МАЛА РУСЬ"?

Щож однак значить назва „Мала Русь"? Чи се не то саме, що „Малоросія"? — знов може дехто запитати. І нїби те саме, а властиво не те саме. Московські-царські урядовці та їх газетярські наймити (у нас є ними москвофільські газетярі!) кажуть, що „Мала Русь" а „Малороссія" се одно і те саме, що се лише два ріжні види (руський і гре-

цький) від того самого слова „Русь". Тому вони і наш нарід звуть також „малорусскимъ" народом, кажучи будьто се те саме, що „малороссійський". А знова замість слова „россійскій" вони навмисне вживають лише слова „русскій", а замість слова „великороссійській" часто пишуть „великорусскій". Тимчасом по правдї все те є хитрим баламуцтвом **хоч на перший погляд, коли хто несвідомий добре історії, так виглядає, начеби російські урядовці і наші московські перекинчики мали рацію.** В дійсности річ має ся так:

Як то вже попереду було зазначене, назва „Мала Русь" зявила ся небавом по приходї Татар до Еврепи (около р. 1300) і означала вона тодї нїщо инше, **лише князївство галицьке** — менше-більше в межах нинїшної галицької Руси. Тодїшні князї Галичини звуть ся „князями і дїдичами Малої Руси", бо їх держава була справдї **мала** в прирівнаню до сих великих просторів давної Руси, котрі розділяли ся між Московщину- Татар і білорусько-литовську державу. З цїлої давної властивої Руси остала ще якийсь час независимою руською державою лише мала Галичина і тому її названо тодї „Малою Русию", **Отсе є властиве, історичне значінє назви „Мала Русь".**

Се значінє назви „Мала Русь" тревало однак лише сотку лїт. Небавом (коли всї українсько-руські землї прийшли під Польщу) загибло воно, бо під Польщею не було уже ріжниці між Галичиною („Малою Росиєю") а рештою українсько-руських земель. Опісля через

цїлі сотки лїт назва „Мала Русь" цїлком не була звісна, а відгребали єї властиво аж недавно наші галицькі, москвофільскі газетярі, мішаючи єї навмисно і хитро з назвою „Малороссия", придуманою царем Петром І. і царицею Катериною ІІ. Тимчасом — як уже се вияснено — **цїлком иша земля називала ся колись (около р. 1300) „Малою Русию", а цїлком иншу знов назвали опісля московські царі „Малоросиею".** „Мала Русь" се було около р. 1300 імя руського княжества Галичини, а „Малороссия" (з 18-го столїтя) се було імя, накинене московськими царями козацькій Українї-Гетьманьщинї з лївого боку Днїпра, т. є тій части Руси-України, що найскорше увійшла в склад российского царства. **Є се отже дві цїлком ріжні назви,** бо означали вони дві цїлком ріжні части нашої Руси-України, а до того **кожда з тих назв означала лише малу, дуже незначну частину нашої землї.** Доперва московські урядові письмаки з недавного часу (а за ними і наші москвофіли) змішали обі ті назви в одно кажучи, буцїм-то давна „Мала Русь" а пізнїйша „Малороссия" то все одно, буцїм „Мала Русь" або „Малороссия" се **весь край заселений нашим народом,** буцїм назва „Малороссия" (а так само „Великороссия") не видумані аж пізнїйше, для полїтики московськими царями, але буцїм вони давні, походячі ще з староруських княжих часів та в кінци буцїм „Мала Русь" або „Малоросія" се часть „єдїной, нєдєлїмой Рассії", прищіпка „Вєлїкароссії". Як вияснено однак, все те є брехня і крутарство, бо назви „Мала Русь"

і „Малоросія" нїчого не мають спільного між собою, нїколи не означали одної землї і **нїколи не означали усего нашого народу в противенстві до Москалїв** (яко „Великороссів"). Мішаючи обі ті назви і наші московські урядові письмаки (а за ними наші москвофіли!), **свідомо одурюють людий, необізнаних добре з історією,** аби лише накрутити так як сего вимагає полїтика московська, буцїм є „адїн, нєделїмой, русскої народ" та буцїм той „адїн русской народ" від давен-давна дїлить ся на дві галузи: „Малороссів", та „Великороссів", з яких друга галузь (Великоросси-Москалї) є нїби-то головна, а „Малоросси" се нїби дрібна прищіпка до „Великороссів".

ЗВІДКИ ВЗЯЛА СЯ НАЗВА „УКРАЇНА"?

Вияснивши уже значінє слова „Росія" і т. д., перейдемо до назви **Україна.** Звідки взяла ся та назва, що вона означала давнїйше, як її значінє з ходом історії змінялось, що воно о з н а ч а є нині і чи то правда, що сю назву видумали Ляхи, як се пишуть кацапські газети? — На сї питаня відповімо відповідно знов на основі наукових дослїдів наших учених істориків.

Отже історична наука виказує, що слово „Україна" мало-що молодше від слова „Русь". **Перший раз приходить се слово в староруській лїтописи із 12 столїтя, а означа**

ло воно тодї малу часть нашої землї, що граничила із чорноморським степом, се значить, граничний, пристеповий пояс давної Руси-Украйни. Імено в т. зв. галицько-волинській лїтописи, під р. 1187 стоїть записано про смерть князя переяславського Володимира Глїбовича таке: **„И плакаша ся по немъ вси переяславцѣ — о немъ Украина много постона"** — т. є. „І плакали по нїм всї Переяславцї — по нїм Украйна дуже з горя стогнала". В лїтописи з 13-го столїтя приходить слово „Украйна" ще в значінню другого, пограничного пояса старої Руси-Украйни, а іменно того пояса т. зв Холмщини, що межує від заходу з Польщею. Ось так в тій самій лїтописи під роком 1213 каже ся: **„Даниило ѣха съ братомъ и прия Берестий и Угровецъ и Веръвщенъ и Столпве и комовъ и всю Украину"**, т. є: „Даниило поїхав з своїм братом і заняв Береcть, Угровець, Верещин, Столпе, Комов і всю Украйну".

Значить: **в 12 і 13 столїтях під назвою Украйна розуміло ся пояс полуднево-руських земель, особливо від чорноморського степу.** Но лоса краю, взвана тодї „Украйною", була однак значно більша від того шматка нашої землї довкола города Київа, що в 9-ім і 10-ім столїтю звав ся „Русию". Значить, коли назва Украйна вперве з'явила ся у письмі, то вона обіймала уже значно більший простір землї, нїж зразу назва „Русь". Виходить дальше, що **назва „Украйна" цїлком не видумана Ляхами** на означене пограничних земель ягайлонської Польщі, бо тодї, коли назва „Украї-

на" стала на давній Руси уживати ся, у нас ще не було Ляхів ні на лік, а Польща не творила ще навіть одної держави, лише була роздроблена на кільканадцять князівств і не сягала ще навіть по Сян. Відтак треба знати, що назва „України" вийшла з уст самого народа, а не була накинена князями, як назва „Русь". Доказом на се є велике поширене сеї на ви... народних піснях, про що ще розкажемо.

В тім значінню пограничного ... пояса землі заховала ся назва „України" ... коли полудневоруські ..., ... Моголами, перейшли зразу під власть ... (в 14 столітю), ... пізнійше від р. 1569 під власть Польщі. За литовсько-білоруського панованя (отже ще перед приходом Ляхів на Русь!) на тім пограничнім пристепнім поясі витворює ся з наших селян у вічній борбі з сусідами-Татарами осібний воєнний стан, який зачинає називати ся „українськими козаками". Як від р. 1569 всі наші землі перейшли під Польщу, назви „Україна" і „український" були серед нашого народу уже дуже вісім і уживані. В тодішних документах ... письмах і в народних піснях ... на означене просторого уже краю по обох боках Дніпра, понизше міста Київа, аж далеко в чорноморські степи.

ЯК НАЗВА „УКРАЇНА" РОЯШИРИЛАСЬ ПО ... НАШІЙ ЗЕМЛИ?

Під ... Польщі, наслідком утечі на-

роду в чорноморські степи перед польським ярмом, зросло нагло українське козацтво по обох боках Дніпра та, набравши сили, зачало загортати чим раз більше степу від Татар. Через те і назва „Україна" стала скоро розширяти ся на ширші простори землї. Коли-ж українське козацтво, набравши ще більше сили, стало воювати з Польщею, зразу за свої козацькі вольности, а дальше за руську, православну віру, за політично-національну волю всїх Русинів та за соціяльне визволенє селян із панщини — тодї назва „Україна" стала скоро розширяти ся серед цїлого нашого народу, обіймаючи весь той край, що належав до козацтва. За козацького гетьмана Петра Конашевича Сагайдачного (зараз по р. 1600) назва „Укрїана" обіймала уже цїлу ту велику просторонь по обох боках Дніпра, яку нинї займають губернії: київська, чернигівська і полтавська та східна часть губернії подільської. Сей славний гетьман, ставши майже независимим від Польщі, підписує ся уже урядовим титулом „гетьман України по обох боках Дніпра".

Переломовою хвилею для назви „Україна" бало повстанє Богдана Хмелницького. Як звісно, Богдан Хмелницький задумав був визволити від польського ярма всю землю, заселену нашим народом і утворити **цїлком осібну, самостійну державу нашого народу,** про що він нераз публично говорив. Отсю нашу народну державу, яку Богдан Хмельницький задумав збудувати, називав він часом „руським князївством", а частїйше „українським гетьманством",

а всю нашу землю, аж по ріки Сян і Вислу на заході, **називав Хмельницький або старим княжим іменем „Русь", або частїйше другим, козацько-народним іменем „Україна".** Ось так — як уже знаєте — говорив він польським послам: „Зажену вас, Ляхи, **за Вислу** та скажу вам: Сидїть там тихо, Ляхи, в своїй Полщі, **а нам наша Україна зостанеть ся!** Не хочу я вашої Польщі, досить менї буде мого руського князївства!" — З тих слів великого нашого гетьмана виходить цїлком ясно, що **Хмельницький всю нашу землю, аж по саму Вислу на заходї (отже разом з Галичиною), називав „Україною",** та що він вважав ту назву „Україна за одно і те саме з назвою „Русь" або „руське князївство". Впрочім і на своїх унїверзалах, грамотах та листах до заграничних володарів Богдан Хмельницький підписував ся титулом „Гетьман України", значить: називав свою державу Україною. Слова „Русь" Хмельницький майже не **вживав,** раз тому, бо се староруське, боярсько-княже імя мало було звісне серед великих мас простого народа, а по друге тому, бо се слово „Русь" і „руський" (яких вживали також Білоруси, а часом і Москалї на означенє своїх народностий) не означувало цїлком ясно та без баламуцтва нашої землї і народности, бо не означувало докладно, про яку іменно „Русь" йде мова: **чи про Русь-Україну, чи про Білорусь,** чи про Московщину. Зрештою слово „руський" і „Русин" за часів Хмельницького вживає ся у нас **головно у значінню віроісповіднім, а** іменно каже ся „руська віра", „руська

церква" і т. д., на означене православної віри і церкви.

НАЗВА „УКРАЇНА" ЯК ПОЛІТИЧНЕ ОЗНАЧЕНЄ ВСЕЇ НАШОЇ ЗЕМЛІ.

Натомість на **політично національне означене** нашого народу і нашої землі за часів Хмельницького вживає ся правильно слова „Україна". Такого слова вживає сам Хмельницький, вживають тодішні письменні Українці у листах, документах і літописях, **вживають мілїонові маси народа** у своїх історичних піснях. Ні в одній старосвіцькій пісни, які співає наш нарід, не згадує ся слово „Русь", а в тисячах пісень згадує ся слово „Україна". А треба знати, що ті пісні походять головно з того часу, як велике українське народне повстане під проводом Богдана Хмельницького захопило **весь нарід**, з поза Днїпра на сході аж по Сян і Вислу на заході. Тодї то на поклик Хмельницького весь наш нарід хопив за оруже, скинув з себе панцину, та проголосив у себе „козацькі вольности". Всї наші селяни (також і в Галичинї) прозвали себе „козаками" та стали творити „козацькі полки". Від Сяну аж поза Днїпро **весь наш нарід почув ся нараз одним тїлом, одним „українським"** козацьким військом запорожським, одною могучою і великою козацько-хлопською „Україною". Тому то так часто в наших сїльських піснях побіч слова „козак", згадує ся слово „Україна" яко означенє нашої землї. Се від-

гомін тих славних днів, коли весь наш нарід як оден муж, став під рукою „великого гетьмана України". Се знак, що разом з великим повстанєм цїлого нашого народу, коли на всїй нашій земли настав оден дух, **сам нарід наш назвав всю свою землю Україною.**

Від часів Богдана Хмельницького назва Україна вже не тратить свого національно-полїтичного значіня — але навпаки стає чимраз частїйшою, між тим, як назва „Русь" майже цїл ком загибає. Ось так по смерти Хмельницького всї його наслїдники-гетьмани підписують ся титулом „гетьман України", або „гетьман війська українського запорожського". Всї козацькі лїтописї на означенє нашої держави гетьманщини вживають лише слова „Україна", а секретар Хмельницького, Зірка, в нагробнім слові, на голошенім над домовиною Хмельницького, називає державу Хмельницького **„річпосполитою (републикою) українською".** В віршах і в театральних творах (драмах чи комедіях), які писали ся в тих часах у Київі, на означенє нашої землї вживає ся слова Україна, а на означенє нашого народу каже ся „українські **люди".** Слова „Русь" і „руський" уже майже цїлком не стрічає ся; воно так, як би загибло з руською, княжою державою. Лише в Галичинї задержали ся ті слова в давнім значіню і в загальнім уживаню, а для чого так стало ся, про се розкажемо ще пізнїйше.

ЯК НАЗВА „РУСЬ" ЦІЛКОМ ЗАГИБАЄ, А Її МІСЦЕ ЗАЙМАЄ ІМЯ „УКРАЇНА"?

Як вже розказано, від часів Хмельниччини назва „Україна" розширила ся на всю нашу національну територію (землю), набрала загально народного, національно-політичного значіня і стануда у нашого народу замість слова „Русь". Як же російські царі, Петро І. і Катерина ІІ., зачали супротив нашого народу хитро обдуману політику, обмосковщеня Русинів і як в цілях тої політики ті царі накинули цілій своїй державі штучне імя „Россія", а українському гетьманьству ще штучнійше і прехитре імя „Малороссія", та як ті царі боронили Москалям вживати слова „московський", а замість того наказали Москалям вживати лише назви „русский" — тоді **назва „Русь" і „русский" в тих частях нашої землі, які підпали під власть московських царів, цілком вже загибла. Натомість на означенє нашого народу і нашої землі в межах російської держави остали лише слова „Україна", Українець", і „український" — так, що від 150 років на означенє нашої народности вживає ся в межах Росії лише слова „Україна" і „Українець"** (побіч урядових назв: „Малороссія" і „Малоросс", яких уживає лише правительство і правительственні ґазети). А стало ся се з слідуючих причин:

Коли російські царі наказали своїм Москалям звати ся лише „русскими", а московську мову лише „русскою" мовою (а в яких цілях се стало ся, то вже було розказане), тоді наш

нарід в межах російського царства, аби відріжнити свою народність від московської, мусїв цїлком закинути слова „Русь" і „руська" мова (на означенє нашої землї і мови), а натомість мусїв уживати лише слів „Україна" і „український". Москалї — прямо кажучи — забрали нам силою слово „руський" і присвоїли собі його на означенє московської народности і мови, а то в тій цїли, аби затерти ріжницю між нашим народом а Москалями. Можливо їм було забрати нам наше старе імя, але неможливо було затерти справдї ріжницю між Українцями а Москалями, неможливо було викорінити ріжницю мови, раси, звичаїв, письменства, культури, історичної минувшини і національного почутя. Тому ті Українцї, що підпали під російську власть для зазначеня своєї окремішности від Москалїв залишили до решти (і маловживане уже) імя „Русь" і „руський", а були приневолені вживати загально уже принятого і популярного та уживаного серед нашого народу імени „Україна". В той спосіб в тій части нашої землї, що підпала під Росію, назва „Русь" загибла цїлком, слово „руський" присвоїли собі цїлком Москалї (пишучи його з двома сс) на означенє московської народности, а на означенє нашого краю і народу остали нашому народови в Росіїї лише слова „Україна", „Українець" та „український" (побіч урядових російських назв „Малороссія", Малоросс", і малорусский").

Коли з початком 19-го столїтя зачало ся відроджене нашої народности в Росії і коли

на Україні виступили перші українські письменники, що стали писати чисто народною мовою без ніяких примішок церковщини, польщини або московщини, — тоді вже назва нашого народу в Росії цілком була усталена. Ті письменники не вживають иншої назви, як лише назв: „Україна", і „Українець". Коли славний автор „Марусі", Грицько Квітка Основяненко, зачав видавати в Харкові першу газету для українських справ (около р. 1820), то назвав її „Український Вістник". Таксамо, як зачала свою діяльність велика українська трійця, Шевченко, Куліш і Костомарів, то вона на означене нашої землі і народности не вживала инших слів, як лише „Україна" і „Українці". Рівнож всі пізнійші наші писателї в Росії не вживали і не вживають до нині иншої назви для нашого краю і народу, як лише „Україна", „Українець" і „український". Одним словом: від 150 літ наш нарід в Росії не зове всеї своеї землї инакше як лише „Україна", а себе „Українцями". Слова „Русь" там вже давно не знають, а слово „русский" значить стілько, що Москаль, „московський".

„ЧОМУ ЛИШЕ В ГАЛИЧИНІ ЗАХОВАЛАСЬ НАЗВА „РУСЬ"?

Як сказано повисше, лише в одній Галичині заховали ся старосвіцькі назви „Русь", „Русин" і „руський" на означене нашої народности і землї. У нас, в Галичині, до нині кажемо

на свою землю „Галицька Русь", себе називаємо „Русинами", а свою мову „руською" мовою. Коли ж ми, Галичане кажемо „Русь", то розуміємо під тим словом ту саму землю, яку наші братя з Росії звуть „Україною", се є всю землю заселену нашим народом, але не розуміємо під тим іменем ані Білоруси, ані Московщини. Значить: імя „Русь" є в Галичинї, в австро-угорській части нашої землї (і лише в межах Австро-Угорщини) рівнозначне з іменем „Україна". Чомуж лише в Галичинї (а також в сусїдній, невеличкій Буковинї і за Карпатами, серед угорських Руснаків) заховали ся ті старосвіцькі, княжі назви: „Русь", „Русин", „Руснак" і „Руський" на означенє нашого народу і нашої землї?

Отже стало ся се з слїдуючих причин: Галичина (а таксамо Буковина і угорська Русь) се найдальше на захід положені частки нашої Руси-України, а до того такі частки, що межують від заходу і від полудня з цїлком чужими „неруськими" народами: Ляхами, Словаками, Мадярами і Румунами (Волохами). Від 10-го столїтя по Христї ті наші західні землї підпали під власть київсько-руської, княжої держави і наслїдком того приймили вони поволи також імя „Русь". Тим іменем „Русь" і „Русини" звикли їх від давного часу звати західні і полудневі сусїди (Ляхи, Словаки, Мадяре, Румуни), особливож Ляхи. А знов наші галицькі предки стикаючи ся раз-враз з чужими сусїдами (особливо з Поляками) тако жпривикли вживати на означенє своєї землї і народности імен

„Русь" і „Русин". Натомість наші галицькі пред
ки не потребували нїколи уживати якої иншої
назви на означенє свого народу і не потребува
ли занехувати імени „Русь", бо по перше Га-
личина се край положений з цїлої Руси-Украї-
ни найдальше від Московщини, а по друге Га-
личина (враз із Буковиною і Угорською Ру-
сию) се одинока частина нашої землї, що не
підпала під власть Росії. Галицькі Українцї
отже не бували в тім положеню, щоби через
слово Русь" і „руський" виходило яке непо-
розумінє що до їх народности, бо не стикали
ся з Москалями, котрі присвоїли собі назву
„русский", і нїхто не накидав їм слова „Мало-
россия", та „малорусский", як се робили ро-
сійські царі на Україні. Галицькі Русини здавен-
давна прямо не знали иншого „руського" наро
ду, анї иншої „руської" мови, крім свого, полу
днево-руського народу і крім полуднево-русь
кої мови, бо нїколи не стрічали ся вони з дру-
гим, хижим народом, котрий би також звав ся
„руским", анї нїхто нїколи не пробував зроби-
ти їх на силу „мало-рускою" прищіпкою „велїка
рускаво народа" (т. є. Москалїв). Коли наші
закордонні братя в Росії прямо мусїли занеха-
ти імя „Русь" і „руський", а приняти лише імя
„Україна", аби тим способом відріжнити ся від
„русских", (т. є. від Москалїв) — то Галичане
не мали цїлком сеї потреби зміняти своє імя
і тому то старе імя „Русь" заховало ся у Гали-
чинї. Коротко кажучи: де ми Українцї стрінули
ся з Москалями (русскіми), там загибли цїлком
слова „Русь", „Русин", і „руський", а остали

лиш слова „Україна" „Українець" і „український". Деж наш нарід не мав нїякого дїла з Москалями, там і не було баламуцтва через слово „Русь" і „руський", а через се й заховали ся там ті старосвіцькі назви в ужитю по нинїшний день.

Крім того є ще дві причини, задля яких в Галичинї заховали ся так довго старосвіцькі назви „Русь", „Русин" і „руський", яко назва нашої національности. Ото по перше Галичина будучи через 450 років провінцією польської держави, носила через увесь той час урядову назву „руське воєвудзтво", або таки прямо „Русь". До Польщі належали (крім Галичини) також і инші руські землї, але всї ті провінції носили свої урядові назви від своїх головних міст (приміром: воєводство київське, брацлавське, канївське, пінське і т. д.). Одна лише Галичина не мала в польській державі особливого імени від жадного міста; лише носила імя „Русь", або „руське воєводство", яко свою особливу назву. Та дивна проява вийшла звідси, що Галичина перша з усїх руських земель зістала прилучена до Польщі (р. 1341) і більше як через 200 років, сама одна з цїлої Руси-України входила в склад польської держави, поки аж р. 1569, через люблинську унїю, і решту Руси-України не прилучено до Польщі. Через більше як 200 років було отже так, що Польща складала ся з самих польських воєводств і з одного лише руського. Польські воєводства носили ріжні місцеві назви, а одиноке руське воєводство (Галичину) називав польсь-

кий уряд таки просто „руським воєводством", або „Русию". Се вистарчало, аби відріжнити се воєводство від усїх инших чисто-польських воєводств. І так остало через привичку також тодї, коли 1569 р. прилучено до Польщі більше руських воєводств. Ті нові руські воєводства названо від їх головних міст, а при Галичинї, аж до самого кінця Польщі, остала вже урядова назва „воєводство руське", або прямо „Русь". Се —розуміє ся — причинило ся дуже до захованя слова „Русь" і „руський" іменно у Галичинї.

ЯК ГАЛИЧИНА ВІДБИЛАСЬ ВІД УКРАЇНИ І ЯК СЕ ПРИЧИНИЛОСЬ ДО ЗАХОВАНЯ НАЗВИ „РУСЬ" У ГАЛИЧИНІ?

Вкінци назва „Русь" і т. д. задержала ся в Галичинї ще й для того, бо Галичина, се була часть нашої землї, що лежала найдальше на захід від Київа і гетьманської Украіни і загалом була положена найдальше від нашого національно-полїтичного осередка над Днїпром. Сей наш історичний осередок носив колись назву „Русь" і звідтам перенесла ся вона і на Галичину, бо Галичина довгі лїта залежала від Київа-Руси, а потім вже від своїх князїв, але з. київсько-руського роду. Пізнїйше сей наш полїтичний осередок над Днїпром став звати ся „Украіною" та став (від часів Богдана Хмельницького) независимою державою, яка вправдї бажала прилучити до себе також і Галичину, не мала однак на стілько сили, аби се ви-

конати. Богдан Хмельницький бажав вправді прилучити Галичину до своєї української держави і в тій іменно цїли (аби одержати поміч від царя для завойованя Галичини) заключив він переяславську умову з Московщиною. Двічи навіть сей великий гетьман держав Галичину через час кількох місяців в своїх руках. Однак Московщина порозуміла ся з Польщею і не схотїла помагати Хмельницькому до визволеня Галичини, бо не бажала собі зросту України. Через се Галичина лише дуже короткий час входила в безпосередну злуку з козацькою Україною. Се вистарчало. аби назва „Україна" приняла ся в галицьких народних піснях і щоби ся назва стала мила і рідна галицько-руському народови, яко назва звязана тїсно з неустрашими борцями за нашу волю, українськими козаками. Однак сего було за мало, аби ся назва затерла в нас старосвіцьке імя „Русь". Галичина за коротко жила цїлком разом з козацькою Україною, аби загубити старе імя, а приняти нове — тим більше, що як раз від Хмельниччини історичні дороги Галичини і козацької України розходять ся. До Хмельниччини Галичина враз з козацькою Україною жили одним житем: зразу в державі староруській, а потім під Польщею. Від Хмельниччини дороги сих двох частин нашого народу розійшли ся. Галичина остала в ляцькім ярмі, ще більше приголомшена та знищена Ляхами з пімсти за бунт. Натомість осередок нашого полїтичного житя — козацька република, Україна, — перейшла під зверхність Московщини і зігибала в клїщах цар-

ських, тяжко борячи ся о своє політичне житє. Тяжка доля нашого народу по смерти Хмельницького дійшла до того, що Польща, Московщина і Туреччина договором у Андрусові з р. 1691 на спілку займили „правобережну" (передпрянську) Україну в незаселену пустиню, аби тим способом розірвати наш нарід на дві особні части: західну, що оставала при Польщі і східну (задпрянська Україна-Гетьманщина), що підлягала Московщині. По середині між ними лежала передпрянська Україна-через кількадесять літ пустинею, поки й не засе лило на ново нове козацтво-гайдамацтво. В тій способі між Галичиною а козацько-українською республикою-Гетьманщиною на кількадесять років зірвані була зносини цілком, поки поволи не заселила ся на ново правобережна Україна нашим народом із заходу і зі сходу. За тої час однак козацька Гетьманщина за Дніпром, лишена власним силам і придавлена Росією, доживала уже послідних літ. А в Галичині знов, лишеній помочи з Київа, до решти зляшили ся інтеліґентні кляси Українців і завмерла всяка народна думка серед нашого народу. Галичина а наддніпрянська Україна майже забули за себе, що вони істнують на світї — не то, аби мали свідомість своєї національної єдности. Так тревало аж до 60-их років 19 століття. Розуміє ся, що таке довге відчуженє Галичини від України також причинило ся дуже до сего, що назва „Україна" не виперла з Галичини назви „Русь".

Загалом можна сказати, що Галичина тому

заховала назву „Русь", бо довгі часи жила значно відмінним житем, як решта нашої землі. Всі ті причини, які в Росії виперли назву „Русь" з нашої землі (сусїдство русских", „общерусска" політика царів і відмінність України-Гетьманщини яко нашої держави і т. д.) — не існували цілком в Галичині, яка ані не сусїдує з Москалями („русскіми"), ані не зазнала „общерусскої" політики російських царів, ані не входила в склад гетьманської України. Політичне житє нашого народу від часів Хмельниччини сконцентрувало ся (зосередило ся) лише на Україні наддніпрянській і там кипіло воно довгий час дуже сильно, доки його не добили Петро І. і Катерина ІІ. Там, на Україні вирабляла ся наша національна свідомість і політична думка, там жило постійно змаганє до злуки всеї Руси-України в одну національну независиму державу. Там, на Україні, зачало ся також наше народне відродженє о цілих 50 літ скорше, як в Галичині. — Між тим Галичина від часів Хмельниччини прямо завмерла на довгі часи. Національне руськье житє в Галичині устало, а українська народність заховала ся лише несвідомо в масах темних панщизняних хлопів і то лише тому, бо Ляхи-шляхта не мали хлопів за людий та навіть не дбали в тих часах про се, якою мовою говорять ті хлопи — так як не дбає ся, яким голосом реве робучий віл. Через се лише руська народність в Галичині пережила тяжкі часи народного занепаду, доки в 19-тім столїтю не прокинула ся (головно під впливом України) до нового житя. Коли от-

же Україна жила майже безперервним національним життєм — Галичина довгі часи була мертва. На чім станула вона за часів Хмельниччини, на тім стояла до половини 19-го віка. **Галичина ішла отже на самім кінци нашого національного розвою. Тому вона заховала назву „Русь". Ся стара назва свідчить, як позаду остала Галичина у національно-історичнім розвою поза Україною наддніпрянською.**

ЗБЕРІМ КОРОТКО, ЩО ДОСИ СКАЗАНО?

Ось так перейшли ми історію назв „Русь" і „Україна" від найдавнійших часів, які затямила память наших предків, аж до часів найновійших. Усе, що ми розказали дасть ся зібрати в слїдуючі точки:

1) Назви „Русь" і „Україна" майже рівно давні, бо назва Русь зявляє ся уже в 9 столїтю, а назва Україна в 12 столїтю; виходить з того, що назви Україна не видумали жадні Ляхи, бо сю назву сотворив сам наш нарід ще в тих часах, коли були руські князї, а Ляхів у нас ще не було;

2) Обі ті назви повстали в осередку нашого народу, над середущим Днїпром, в околицях Київа;

3) Обі назви означали зразу лише малий простір землї над середущим Днїпром, в околицях Київа;

4) Обі назви розширили ся опісля на великі простори землї, а то через се, що в давнїй

ші часи київське плем'я „Русь", а пізнїйше козацька Україна відгравали головну ролю в полїтичнім і культурнім житю широких земель по обох боках ріки Днїпра;

5) Назва „Русь" була зразу довгі віки назвою династично-державною, княжою; назва Україна відразу була народною, бо серед самого народа зродила ся;

6) Назва „Русь" аж по довгих столїтях стала приймати ся серед широких кругів народу, яко назва національна, але разом з тим дістає вона аж три значіня, відповідно до сего, що витворили ся три руські народи; назва „Україна" приймила ся серед цїлого нашого народу дуже скоро в часах Хмельниччини;

7) Серед нашого народу, а таксамо у західно-европейських чужинців, назва „Русь" означала лише наш українсько-руський нарід, а в часах Хмельницького стала вона у нас одно значною з іменем Україна;

8) Назва Русь, яко назва старуської династично-княжої держави, не мала цїлком національного значіня; колиж пізнїйше присвоїли собі її аж три, окремі „руські" народи, і коли через се дістає вона аж три окремі національні значіня; тодї стає вона нездатною до відрїжненя тих трох „руських" народів від себе. Через се, аби уникнути непорозуміня, оден „руський" нарід зачинає звати ся „Білорусинами", другий „Москалями", а третий „Українця ми". — Натомість назва „Україна" разом з своїм полїтичним розширенем зискує чисто національне значіне на означене нашого народу та

виключає всяке непорозуміне, про який нарід вона говорить;

9) Задля тих власне причин назви „Русь" і „руський" загибають у тої части нашгоо народу, що прийшла під Росію, а іменно діє ся се від тоді, від коли російські царі заборонили Москалям імя „Москаль", а наказали уживати лише імени „русский". Від тоді назва „Україна" займає місце давної назви „Русь".

10) Нині назва „Русь" заховала ся лише в австрійсько-угорській части нашої землі, яка не стикає ся з Москалями („русскіми") натомість в Росії уживають тамошні Русини лише назви „Україна".

З сказаного доси виходить, що **національною назвою нашого народу є таксамо добре імя „Русь" і імя „Україна"**.

ЯКЕ НИНІ БАЛАМУЦТВО З НАЗВАМИ „РУСЬ" І „РУСЬКИЙ"?

Назва „Русь" має однак за собою по перше ту невигоду, що вона що иншого значила тому 1000 років, а що иншого значить тепер. Тому 1000 років була се держава руської династії з Київа, а жадного народу „руського" ще не було, бо тоді загалом ще не було великих народів, а були лише дрібні племена. Нині назва „Русь" уживає ся лише в Галичині і є се національне імя на означенє нашої народности в відріжненю від Москалів і Білорусів. Коли отже хтось в якій науковій або політичній ста-

ті ужиє слова „Русь", то не все можна знати на певно, яку то „Русь" має він на думці; чи ту давну, зложену з усяких, славянських і несла вянських племен — чи сучасну „Русь-Україну" т. є. край, заселений Русинами.

Дальша назва „Русь" має за собою ту невигоду, що вона вживає ся тепер лише в малій Галичині, а натомість цілком не уживає ся на великій Україні, в Росії. В Росії має вона лише давне значінє і в межах Росії уживає ся слова „Русь" лише в історичних книжках, на означенє давної київської княжої держави. Ніколи натомість не вживає ся в Росії слова „Русь" ані на означенє України, ані тим менше на означенє Московщини. Слово „Русь" в межах Росії завмерло. Таксамо слово „Русин".

Ще більше невигоди і баламуцтва з словом „руский" (у нас каже ся і пише ся звичайно „руський", а у Москалів „русский"). В давних часах, тому 1000 літ, слово „руський" (так тоді писали) означало походженє з київського племени „Русь" або приналежність до держави київських князів з роду „Русь". Були отже „руські" князі, а в тих князів були їх піддані з ріжних племен — Славяне і не-Славяне — „руські" люди. Цілком що иншого значить се слово нині, і то цілком що иншого значить в Галичині, а що иншого в Росії.

В Галичині означає се слово в нинішних часах приналежність до нашого народу, до Русинів. Коли ми в Галичині кажемо „руська мова", то се значить наша, українсько-руська мова, а не московська, ні білоруська. Натомість

в Московщинї, і загалом в цїлій російській державі. слово „русскиї" значить стілько саме, що „Москаль" або „московський". Коли в Росії каже ся „русской язик", то се значить „московська мова", коли-ж там каже ся на чоловіка „ето русской", то се значить: „се Москаль". З того виходить таке баламуцтво, що як Москаль читає в наших галицьких ґазетах слова „руський нарід в Галичинї не хоче стати Москалями" — то він сам не знає, що думати. Він найперше дивує ся, що в Галичинї є якийсь „руской народ", якісь видко „рускіе" (Москалї), такі самі, як коло Москви. А далї не може йому змістити ся в голові, чому той „русской" народ (нїби то Москалї) з Галичини має щойно ставати „Москалями-русскіми", коли він уже ними т. є. „русскіми" є. Вкінци дивно йому, як той „русской народ" з Галичини може не хотїти бути таким „русским" (Москалем). А все те баламуцтво через те, бо у Москаля слово „русскиї" значить цїлком що инше, нїж у нас, в Галичинї. А знов наш Русин з Галичини, як зійде ся часом з Москалями або як читає московські ґазети, не може зійти з дива, чого ті Москалї звуть себе „русскіми" і свою мову „русскою", а натомість нас звуть вони „хахлами" і кажуть, що ми, галицькі Українці, цїлком не говоримо „па русскі". Те непорозуміне знов виходить з того, що слово „руский" инше значіне має у нас в Галичинї, а цїлком инше в Росії.

ЯК ВИКОРИСТАЛИ СЕ БАЛАМУЦТВО МОСКОВСЬКІ АҐЕНТИ У ГАЛИЧИНІ.

От з сеї якраз двозначности і з сего баламуцтва скористали ті російські висланці-аґенти, що заціпили у нас т. зв. москвофільство. Користаючи з того двозначного слова „руский", вони вмовили в деяких наших інтеліґентів, бу цїм то ми галицькі Українці, а Москалї („русскіе") то один нарід з одною мовою, одною історією і одною народною душею. Вони сказали так: Ви, Галичане, є „руский" нарід, і Москалї є також „русской народ". Отже-се є один нарід, що має дві відміни: одна „великоруска", а друга „малоруска". Ви, „Малороси" з Галичини покидайте свою просту мову і приймайте нашу, панську, образовану, „великоруску". В той спосіб зросте єдність і сила „рускаго" народу.

Але ті хитрі аґенти не згадували нї словечком про се, якого то „рускаго" народу сила зросте, коли ми, галицькі Русини, покинемо свою рідну, окрему мову і свою окрему, рідну народність та станемо „ґаварїть па вєлїка рускі". Именно **вони не згадували нїчого про се, що тим способом зросте сила Москалїв нашим коштом, а ми, Українці, цїлком загинемо, бо затратимо свою мову і народну окремішність.** Дальше не згадували ті аґенти нї слова про се, що слово „руський" вкрали Москалї колись, давнїйше від нас, шо то слово „руський" мало в ріжні часи ріжні значіня і що нинї має воно ще два цїлком ріжні значіня: инше в Гали-

чині, а инше в Росії. Все те вони хитро промовчали, аби в каламутній воді ловити рибу в свій, московський, державний сак.

Чомуж наші люди дали ся збаламутити тим підступним помішанєм двох ріжних значінь слова „руський"? — По перше тому, бо було в нас ще недавно богато людий (а й тепер такі є), котрі не знали правдивої історії минувши ни нашого народу, і ті всї повірили на слово московським агентам. — По друге, ще недавно галицькі Українці почували ся дуже слабосилі перед Поляками і в зневірі опускали руки. Колиж агенти з Росії шепнули їм в вухо, що Росія се є могуча „русская" держава,яка нїби то „оборонить" Русинів від Поляків, то ті зневірені люди хапали ся сеї фальшивої науки, наче потопаючий, що хапає ся і бритви, як йому її наставити. — По трете було в нас богато людий (особливо між старшим духовеньством), яким подобали ся російські порядки, де хлоп не мав жадного голосу, цар-батюшка правив у державі, а піп у селї. Тому їх серце склонювало ся до „русского" царя, і вони вирікали ся свого рідного, бо казали, що наша історія є „хлопська" і „гайдамацька". — По четверте було в нас богато таких інтелїгентів (і ще є такі), яким забажало ся конче відріжнити ся мовою від простого народа і тому вони хопили ся тої науки, буцїм „великоруска" мова є „образований, літературний, русский язик", а буцїм наша „малорусска" мова се „язик свинопасов". Забули сараки, що під Москвою і пани і свинопаси говорять одною мовою московсь-

кою „великорускою"; значить, що й „великоруска" мова таксамо добре „язик свинопасов", як і „малоруска", отже „малоруска" мова не гірша від „великорускої". — По пяте, наші люди з Галичини мало дуже знали, як живе ся народови на Україні, як там Москаль давить нашу мову, як наші братя з України старають ся двигнути з темноти і неволї, і т. д. Через се московським аґентам легко прийшло вмовити в деяких наших людий, будьто нема жадної України, і будьто її „видумали Ляхи". Московські аґенти казали так тому, бо знали, як наш нарід не любить Ляхів. — Вкінци по шесте були в нас (і ще є) такі людцї, що ласі на гріш. А в Москаля є досить рублїв, аби ними купувати собі побрехачів-газетярів, ще й до того серед таких бідаків, як галицькі Українцї. Отже за московські гроші стали виходити ріжні „русскіи" ґазети, яких редактори пишуть за рублї і самі не вірять в те, що пишуть для баламученя народа. Ось чому в нас приймило ся на якийсь час москвофільство т. є. наука, буцїм-то Русин а Москаль то все одно. Але воно загибає скоро — разом з тим, як нарід пізнає свою правдиву історію, як у нас ширять ся вісти про се, що дїє ся в Росії і на Україні, — загалом як разом з тим, нарід наш освідомляє ся.

ЧИ НАМ ЗРІКАТИ СЯ НАЗВИ „РУСЬ" І „РУСИНИ"?

Щож галицьким Українцям робити? Чи може закинути нам цілком слова „Русь" і „Русин", а приняти назви „галицька Україна" і „галицькі Українці", аби не ріжнити ся іменем від 30 мілїонового нашого народу за кордоном?

Ні! Галицькі Українці, цілком не потребують вирікати ся назви „Русь" і „Русин", бо вживаючи в мові або в письмі тих назв, ми добре се знаємо, що ті слова значать тесаме, що „Україна", та „Українець". Ми знаємо, що „Русь" а Україна", то все одно, що то одна і тасама земля, так само як „Русини" і „Українці" то один і той сам нарід. Можна Москалям мати аж чотири назви (рускіе, Росіяне, Великороси і Москалї), можна Полякам мати дві назви (Поляки і Ляхи), можна найосвіченїйшому народови на світї, Англійцями, мати для свсого краю дві назви (Англія і Велика Британія) — то можна і нам мати дві назви: „Русини" або „Українці". Впрочім не в назві річ, а в єдности мови і історії. Колиж у нас та сама мова і та сама історія, що в Українців в Росії, тож все одно, чи звемо ся ми „Русинами", чи декуди „Руснаками" чи переважно „Українцями". Тому нам, Галичанам, нема потреби вирікати ся назви „Русь" і „Русини". Але при тім ми повинні завсїгди тямити на се, що Русин а Українець, то все одно та що через те ми також є „Українцями" а наша галицька земля є частию великої української землї.

Щож дотичить ся слова „руський", то ми

повинні добре уважати, хто сего слова вживає і що при тім має має на мисли той, хто його вживає. Як того слова вживаємо ми, то се слово „руський" значить т і л ь к о, що наш „український" (малоруський), а не „московський"; колиж того слова вживає Москаль, або москвофіл, ще й пише його з двома с, (русскій), тодї се слово значить тільки, що „Москаль". „московський". Се треба добре тямити, — аби не дати ся тим словом збаламутити бо москвофіли при його помочи пускають тумана менше свідомим в тім дїлї людям.

ЧИ НАЗВА „УКРАЇНА" НОВА І ЧИ ВОНА ВЖИВАЄСЬ НАШИМ НАРОДОМ ?

На тім ми і скінчили би, та не завадить ще на конець роздивитись, чи наш селянський нарід в Галичинї вживає слова „Україна" чи нї. Москвофільські ґазети пишуть, буцїм те слово видумали Ляхи, буцїм наш нарід сего слова не вживає, та буцїм наші українські (руські) патріоти напихають його народови штучним способом.

Ми вже повисше вияснили докладно і навели з староруських лїтописів дословні докази на се, що назви „Україна" не видумали жадні Ляхи", що вона зявила ся в давній Руси вже около р. 1150, коли у нас ще Ляхів нї на лїк не було, та що слово „Україна" се також наша народна, старосвіцька назва. Ми вияснили рівнож, як та народна назва „Україна" стала ми-

лою всему народови і як вона поволи затерла собою старшу, княжо-боярську назву „Русь". Тепер роздивимо ся ще тілько в тім, чи наш сільський нарід в Галичині вживає назви „Україна" і чи він єї любить, чи ні?

Яких слів вживає наш нарід споконвіку, се найліпше пізнати по старих піснях та думах. „З пісні слова не викидають" — каже народна приказка. Тому в піснях найкраще заховує ся богацтво слів нашої народної мови, та з пісень можна пізнати, яке слово є старе і миле народови. Отже мусимо се сказати твердо, що є тисячі старосвіцьких народних пісень і дум, де стоїть слово „Україна", а нема ні одної народної пісні, де би стояло слово „Русь". Се найліпший доказ, що назва „Русь" була княжа і боярська, а тепер є історично-наукова.

Щоби хто не сказав, що говоримо на вітер, то з поміж тисячів примірів наведемо бодай кілька.

Хто не знає у нас пісні про козака Мороза? Співають її може в цілій Галичині, а зачинає ся вона — як знаєте — так:

Ой, Морозе, Морозеньку
Ти преславний козаче!
Гей! за тобою Морозеньку,
Вся Україонька плаче.
Не так тая Україна,
Як те гордее військо...

І так дальше розказує ся в тій старій пісні про се, як Ляхи його зловили в неволю і му-

чили та як його мати, стара Морозиха за ним побивала ся.

Посадили Морозенька
На високій Могилї:
Гей! поглядай ся, Морозеньку,
По всїй своїй Українї!

Україна! Милий Боже,
Та й те гордеє вiйсько!
Прощай-же ми стара нене,
Тай ти любая прічко!

Ось так співає нарід по цїлій Галичинї про того славного Мороза, що був подільським полковником під рукою Богдана Хмельницького і воював з Ляхами в Галичинї. А який горячий український патріотизм бє з отсеї сїльської, народної пісні! За Морозом вся Україонька плаче, Мороз поглядає „по всїй своїй Українї" та скрикує на ляцких муках як справдїшний герой-патріот: Україна! Милий Боже! Тай теє гордеє вiйсько! Прощайже ми..."

Що ся пісня значить? — Значить, що наш нарід в Галичинї вважає себе українським, свою землю зве Україною і величає козака Мороза за український патріотизм!

А знаєте сю пісню „Розвивай ся, ой ти старий дубе!" Є то пісня про се, як по зруйнованю Сїчи Москалями Запорожцї втїкали під Турка за Дунай. Стоїть у тій пісни таке:

Ой, розвив ся тай у край дороги та дуб зелененький,
Виїзджає тай з України козак молоденький.

MICROCOPY RESOLUTION TEST CHART

(ANSI and ISO TEST CHART No. 2)

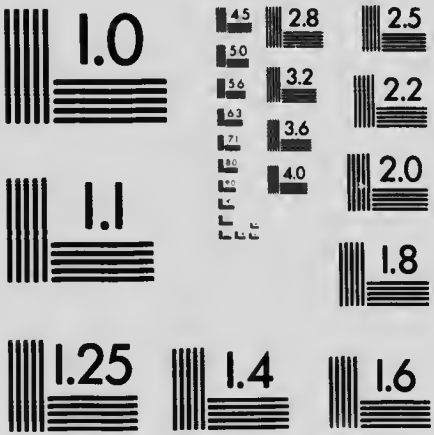

APPLIED IMAGE Inc

1653 East Main Street
Rochester, New York 14609 USA
(716) 482 - 0300 - Phone
(716) 288 - 5989 - Fax

Ви, галочки-сизоперочки, підойміть ся в гору!
Ой, ви хлопці, славні запорожці вернїть ся до дому!

І сю пісню співають у нас в Галичині по селах деяких повітів.

Або звісна у Галичині пісня про Максима Залїзняка, отамана Гайдамаків. Зачинає ся вона так:

Максим, козак Залїзняк,
Козак з Запорожа,
Як виїхав на Вкраїну
Як повная рожа!

Ну, а пісня „Стоїть явір над водою", де розказує ся, як загинув козак, що поїхав у Московщину. Співає ся в тій пісни так:

„Ой, поїхав в Московщину,
Та там і загинув;
Свою милу Україну
На віки покинув....

Або знов пісня про козака Швачку, проводира Гайдамаків, що бив ся з Ляхами і яко го зловило московське військо, що прийшло на поміч панам-Ляхам та віддало його Ляхам на муки. Співає ся там в тій пісни:

Ой, побрали та попарували,
Та повезли возами —
Ой, оглянеш на ту Україну
Тай обіллєш ся сльозами.
Ой, забрали тай попарували
Як тих голубів у парі,

Гей, засмутилась уся Україна
Як то сонечко в хмарі.

І таких пісень, де нашу землю, сам наш нарід називає Україною, що й „своєю" і „милою" Україною, є не сотки, а тисячі. А пісні ті поважні, старосвіцькі, зложені нашими і дідами і прадідами, які добре знали, за яку вони землю лють свою святу кров!

Отже сам нарід своїми пісиями дає найлїпший доказ, що „Україна" се наша народна назва нашої землї. Тому назви „Україна" не цураймось, **але вживаймо її зарівно з книжним, старим словом „Русь". Хто каже народови цурати ся назви „Україна", той каже нам цурати ся своєї власної минувшини, своїх дідів і прадідів, які бороли ся і йшли на муки за Русь-Україну.**

Поляки нас не спольщили, то і Москалї нас певно не змосковщать, хоч би і як крутили з тие двозначним словом „русский". Знаймо лише, що ми є народ 30 мілїоновий, осібний від Ляхів і Москалїв, котрий мав колись свою княжу державну „Русь" і свою народно-козацьку републику „Україну", та котрий тепер зве ся „Русинами" або „Українцями". Знаймо, що в Росії, на Україні є 9 разів тілько Українців, що у Галичині, та що вони ідуть до тої самої цїли, що і ми — то є до того, аби ми, галицькі Українці враз з Українцями з Росії утворили одну, могучу і самостійну, народну державу **РУСЬ-УКРАЇНУ!**

Передрук видання з 1907 року.

КУПУЙТЕ КНИЖКИ!

В Українськім Голосї можете дістати слїдуючі книжки:

Культура, Національність і Аснміляція ..... **30 ц.**
Українська Читальня, або що кождий Українець повиннен знати —..... **25 ц.**
Наша мова, крім того: Географія України і Характер Українця, Поляка і Москаля ... **10 ц.**
Жнте і наука грецького фільозофа Сократа, з додатком: Огляду історії фільозофії. —. 25 ц.
Стнлїстнка, Поетнка і Реторика — з додатком про красу мови і будову вірша ..... **30 ц.**
Хмельниччнна в Галичннї, В. Будзиновського. **20 ц.**
Кайдашева Сїмя, Нечуя-Левицького ..... **60 ц.**
Кльод Ґе, В. Гіго. Крім того другі оповіданя **20 ц.**
Як Львиця виховала царського снна, оповіданє **20 ц.**
Шкільні образки, Д. Макогона. ..... **10 ц.**
Сїра кобнла, монольог ..... **5 ц.**
Перша пригода Ничнпора Довгочхуна ..... **15 ц.**
Опришок і др. оповіданя ..... **20 ц.**
Подорож Ґулївера до краю велнканів опов. . **20 ц.**
Подорож Ґулївера до краю лїлїпутів, опов. . **20 ц.**
Вндїнє паломника в Єрусалнмі і др. опов. .. **20 ц.**
Місяць Свідок, і др. оповідання ..... **20 ц.**
Девять братів і десята сестриця Галя, опов.. **20 ц.**
Хан і його снн, або Українка бранка, др. опов. **20 ц.**
Пімста робітника, оповіданє ..... **20 ц.**
Календар Українського Голосу на 1915 рік.,. **15 ц.**
Подорож до місяця ..... **40 ц.**
Кармелюк і Невільничка, два опов. М. Вовчка **20 ц.**
Звідки походить назва Русь-Україна ..... **30 ц.**
Пімста за крнвду — драма ..... **30 ц.**
Буквар, для науки читаня і писаня —..... **25 ц.**
Перша чнтанка ..... **30 ц.**

Замовленя враз з грішми посилати на адресу:

UKRAINIAN VOICE
Box 3626, Winnipeg, Canada.

Ширіть Українську Літературу!

ЧИТАЙТЕ ЧИТАЙТЕ

УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС

найбільшу українську часопись в Канадї.

Український Голос коштує на рік 2 доляри разом з книжочками вартости 1 доляра, які кождий передплатник дістане **даром.**

Український Голос подає найбільше вістий з російської і австрійської України, описий з житя Українців в Канадї і ріжних вістий з Канади.

В Українськім Голосї знайдете много наукових статий, оповіданъ, смішного і ріжної всячини.

Запренумерувавши собі Український Голос, будете мали в нім найлїпшого приятеля, з яким нїколи не розстанетесь

Предплачуйте отже Український Голос і заохочуйте других до передплати сеї часописї. Нехай не буде анї одної української хати в Канадї, в котрій не знаходив би ся Український Голос!

Передплату посилайте на адресу:

UKRAINIAN VOICE

BOX 3626, - WINNIPEG, MAN.

Льокаль редакції і адміністрації містить ся на

212-214 DUFFERIN AVE., WINNIPEG.